

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Carin Abrahamsson

Att betala eller inte betala?

- en studie av 34 § KKrL

Examensarbete
20 poäng

Eva Lindell-Frantz

Förmögenhetsrätt/Kredit- och säkerhetsrätt/Bankrätt

VT 2007

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Metod och material	8
1.5 Disposition	9
2 KORTBETALNINGAR	10
2.1 Allmänt om kontokort	10
2.1.1 Debetkort	10
2.1.2 Betalkort	11
2.1.3 Kreditkort	11
2.2 Aktörer på kontokortsmarknaden	12
2.3 Betalning med kontokort	13
2.3.1 Giltighetskontroll och behörighetskontroll	14
2.3.2 Auktorisation och spärrkontroll	15
3 BAKGRUND BETRÄFFANDE KONTOHAVARENS BETALNINGSANSVAR	17
3.1 Tillämplig lag	17
3.2 Förarbeten och praxis	17
3.3 Bevisning	18
4 FRIVILLIGT ÖVERLÄMNANDE AV KONTOKORT TILL ANNAN	20
5 GROV OAKTSAMHET	22

5.1 Aktsamhetsbedömning	22
5.2 Praxis från domstol och Allmänna reklamationsnämnden	24
5.2.1 Tillgrepp av kontokort ur bil	24
5.2.2 Tillgrepp av kontokort ur bostad och hotell eller liknande	27
5.2.3 Förlust av kontokort pga ficktjuv	28
5.2.4 Tillgrepp av kontokort efter drogning	29
5.2.5 Tillgrepp av kontokort på arbetsplats, ur förvaringsskåp m.m.	30
6 SEN SPÄRRANMÄLAN	32
7 SAMMANFATTNING AV UTREDNINGENS FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	35
7.1 Bakgrund	35
7.2 Begränsat betalningsansvar	35
7.3 Självrisk	38
7.4 Undantag från betalningsansvar	39
7.5 Krav på information	41
8 DISKUSSION OCH SLUTSATSER	42
8.1 Analys av gällande rätt	42
8.1.1 Frivilligt överlämnande till annan	42
8.1.2 Grov oaktsamhet	43
8.1.3 Sen spärranmälan	45
8.2 Analys av utredningens författningsförslag	46
8.2.1 Grov oaktsamhet, begränsning av betalningsansvaret och självrisk	46
8.2.2 Distansavtal, Internetbank och liknande självbetjäningstjänster	48
8.2.3 Information	49
8.3 Framtiden	50
BILAGA 1, 34 § KKRL	51
BILAGA 2, FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	52
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	55
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	57

Summary

The main purpose of this essay is to examine, according to section 34 of the Consumer Credit Act, in what situations a consumer can be held liable when his or her bank card or credit card has been used without authorisation. In the conclusion, the existing law is analysed and further options concerning a need for a new regulation is discussed.

According to section 34 of the Consumer Credit Act, a card holder can be held liable for unauthorised transactions if they: voluntarily hand over the card to someone else, act with gross negligence or lose possession of the card in any other way and does not immediately report the loss to the card issuer after the discovery. According to this regulation, a card holder is in these situations held liable without limit. However, the card holder can avoid liability for transactions that have been debited to the card account after the card issuer has received a loss report. An exception has been made though when the card holder acts in a deceptive manner, in which case the card holder may be held liable for transactions that have been made after the card issuer received a loss report.

According to section 34 of the Consumer Credit Act, a consumer can only be held liable for unauthorised transactions if the credit card contract contains a clause that prescribes such liability. Usually, this clause is worded exactly as the legislative language in section 34.

Section 34, which has not been altered since it was introduced in 1977, prescribes an unlimited liability for the card holder in the situations stated above. Therefore, consumers that lose a credit card run a high risk of suffering an appreciable financial loss. The use of credit cards has increased since 1977 and so have the possible methods for payment with these cards, for example over the Internet, telephone etc. In light of this, the Swedish government decided, on February 19, 2004, to appoint a commission to review the rules in the 34. The work of the commission resulted in a proposal for a new law. The law proposed offers an improvement for credit card holders compared to the existing law. For instance, the commission has proposed a limited liability for credit card holders in certain situations and suggested that the issuers be obligated to inform the card holders of obligations and liabilities in regard to unauthorised transactions prior to any contracts being entered into.

The proposed law has been referred for consideration but has not, at the time of writing, proceeded further in the legislation process. A possible reason for this could be that the legislator awaits a new directive on payment services in the internal market from the EU that will directly affect the commission's law proposal. What this directive will stipulate is still unsure, but it is certain that any new Swedish law concerning this matter, should be in accordance with the new directive.

Sammanfattning

Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att mot bakgrund av 34 § i konsumentkreditlagen¹ utreda, i vilka situationer en konsument kan drabbas av betalningsansvar när dennes kontokort obehörigen nyttjas. I uppsatsens avslutande del analyseras gällande rätt och där diskuteras vidare huruvida det finns behov av en ny reglering på området.

Lagparagrafen anger tre omständigheter som innebär att konsumenten blir betalningsansvarig för köp och uttag som vidtagits av obehörig: om kontohavaren lämnat ifrån sig kortet till någon annan, genom grov oaktsamhet förlorat kortet eller på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren. Enligt lagrummet är kontohavaren obegränsat betalningsansvarig för obehöriga transaktioner i dessa situationer. Även om rekvisiten i någon av de tre punkterna är uppfyllda, undgår dock kontohavaren ansvar för sådana inköp som har påförts kontot sedan kontokortsföretaget mottagit anmälan om att kortet inte längre finns i kontohavarens besittning. Undantag görs för det fall att kontohavaren förfarit svikligt. Då kan han få svara för uttag som gjorts även efter tidpunkten för anmälan.

En grundläggande förutsättning för att kontohavaren ska kunna drabbas av betalningsansvar vid obehörigt användande enligt 34 § KKrL, är att kontokortsavtalet innehåller en klausul som föreskriver ett sådant ansvar. Vanligtvis är denna klausul utformad med 34 § KKrL som förebild och rekvisiten för kontohavarens betalningsansvar är i regel exakt likalydande med denna paragraf.

Paragrafen, som i sak inte ändrats sedan införandet år 1977, ålägger kontohavaren obegränsat betalningsansvar i de situationer som beskrivits ovan. En konsument som förlorar sitt kontokort löper därför stor risk att drabbas av en avsevärd ekonomisk förlust. Sedan år 1977 har användandet av kontokort ökat och så har även betalningssätten med dessa, exempelvis över Internet, telefon etc. Mot bakgrund av detta beslutade regeringen den 19 februari 2004 att tillsätta en utredning för att göra en översyn av bestämmelserna i 34 § KKrL. Utredningens arbete resulterade i ett förslag till en ny lag² i slutbetänkandet, SOU 2005:108, Betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort m.m. Utredningens författningsförslag innebär, i jämförelse med gällande rätt, förbättringar för konsumenten vid kontokortsanvändning. Bland annat har utredningen infört en paragraf som begränsar kontohavarens betalningsansvar i vissa situationer och en bestämmelse som ålägger kortutfärdaren, att innan en konsument ingår avtal om kontokort, tydligt och begripligt informera kontohavaren om dennes åligganden, inklusive eventuellt betalningsansvar för obehöriga transaktioner.

¹ SFS 1992:830, Konsumentkreditlag, se bilaga 1 för 34 § KKrL:s lydelse.

² Se bilaga 2 för utredningens förslag till en ny lag.

Slutbetänkandet har skickats ut på remissyttrande men har ännu inte i skrivande stund gått vidare i lagstiftningsprocessen. Troligtvis beror detta på att det inom EU pågår ett arbete med ett nytt betaltjänstdirektiv som har direkt betydelse för utredningens förslag. Vad detta direktiv slutligen kommer att föreskriva är oklart. Så mycket kan ändå konstateras att en ny svensk reglering på området bör ligga i linje med vad direktivet kommer att ange.

Förord

Att få tillfälle att ägna en hel termin till att studera ett egen valt ämne, har varit ett privilegium men har även emellanåt varit rätt så frustrerande.

Det är med visst vemod jag med inlämnandet av denna uppsats avslutar mina studier och därmed det underbara studentlivet i Lund. Samtidigt är jag otroligt motiverad och förväntansfull på att äntligen få komma ut i arbetslivet och praktiskt applicera mina juridiska kunskaper.

Trots att denna uppsats på intet vis är något livsverk, vill jag ändå passa på att tacka de personer som hjälpt och underlättat mitt uppsatsskrivande och min studietid. Jag vill framförallt rikta ett varmt tack till min familj och min pojkvän som alltid stöttat och hjälpt mig på bästa sätt, samt till mina vänner som gjort min studietid i Lund oförlömlig och till min handledare Eva Lindell-Frantz som varit mig behjälplig genom hela uppsatsskrivandet.

Lund i maj 2007

Carin Abrahamsson

Förkortningar

ARN	Allmänna reklamationsnämnden
EG	Europeiska gemenskapen och Europeiska gemenskaperna
KKrL	Konsumentkreditlag
NJA	Nytt juridiskt arkiv I
PIN	Personal Identification Number
prop.	proposition
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Nästintill varenda person som jag har tillfrågat i samband med skrivandet av denna uppsats känner till någon som har fått sitt kontokort obehörigen använt, eller har själv varit med om detta. Av dessa personer har dock inte någon känt till att man enligt gällande rätt riskerar att bli obegränsat betalningsansvarig för sådana transaktioner. Jag tror att detta beror på, av rädsla för att kontokortsanvändningen ska minska, att många banker och kortutgivare snabbt ersätter kontohavaren, trots att denne i många fall skulle kunna hållas betalningsansvarig.

Idag regleras en kontohavares betalningsansvar på konsumentområdet främst i 34 § KKrL, en bestämmelse som till sak inte ändrats sedan införandet år 1977.

Idag finns flera typer av kort och fler möjligheter att använda dessa vid betalningar, exempelvis vid e-handel på Internet, över telefon, i betalautomater m.m. Det gemensamma för dessa kort är att de är kopplade till ett individuellt konto hos en bank eller annan kontohållare. Banken eller kontohållaren har sedan givit kontohavaren en avtalad rätt att nyttja kortet. I ett sådant avtal regleras bland annat kontohavarens betalningsskyldighet vid obehörigt nyttjande, villkor som ofta bygger på 34 § i KKrL. Paragrafen är tvingande till konsumentens förmån, vilket innebär att den sätter gränser för vad som kan avtalas med verkan mot densamme. Samtidigt ålägger den inte någon automatisk betalningsskyldighet för konsumenten, om det inte föreligger något avtal mellan kontohållaren och kortinnehavaren som reglerar en sådan skyldighet. Paragrafen anses också kunna tillämpas analogt på betalkort, även om den är skriven för kreditkort.³

Enligt lagrummet är kontohavaren obegränsat betalningsansvarig för obehöriga transaktioner om kontohavaren bland annat förlorat kortet genom grov oaktsamhet, eller på annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten till kreditgivaren. Den praxis som behandlar rekvisitet grov oaktsamhet enligt KKrL:s lydelse har kommit att innefatta situationer som, i jämförelse med andra delar av civilrätten, skulle betecknas som enkel oaktsamhet. Vidare tar inte gällande lagstiftning hänsyn till hur kontohavaren hanterat koden till kortet. En konsument som förlorar sitt kontokort löper därför stor risk att drabbas av en avsevärd ekonomisk förlust.⁴

Mot bakgrund av detta beslutade regeringen den 19 februari 2004 att tillsätta en utredning för att göra en översyn av bestämmelserna i 34 § KKrL.

³ Se prop. 1991/92:83, Ny Konsumentkreditlag, s. 93 och 144.

⁴ SOU 2005:108, s. 11.

Utredningens arbete resulterade i ett förslag på en ny lag i slutbetänkandet, SOU 2005:108, Betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort m.m. Slutbetänkandet har skickats ut på remissyttrande men har ännu inte i skrivande stund gått vidare i lagstiftningsprocessen. Troligtvis beror detta på att det inom EU pågår ett arbete med ett nytt betaltjänstdirektiv som har direkt betydelse för utredningens förslag. I Kommissionens förslag till direktiv om betaltjänster på den inre marknaden (KOM (2005) 603 slutlig) återfinns bland annat bestämmelser om ansvarsfördelningen vid obehöriga betalningstransaktioner. Vad detta direktiv slutligen kommer att föreskriva är oklart. Så mycket kan ändå konstateras att en ny svensk reglering på området bör ligga i linje med vad direktivet kommer att ange. Vidare har nästintill alla remissinstanser som yttrat sig över betänkandet delat utredningens uppfattning om att det behövs en ny reglering på området som förbättrar konsumentens ställning vid kontokortsanvändning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av 34 § KKrL ämnar jag utreda i vilka situationer en konsument kan drabbas av betalningsansvar när dennes kontokort obehörigt nyttjas.

Lagparagrafen anger tre omständigheter som innebär att konsumenten blir betalningsansvarig för köp och uttag som vidtagits av obehörig: om kontohavaren lämnat ifrån sig kortet till någon annan, genom grov oaktsamhet förlorat kortet eller på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren. Jag ska utreda i vilka situationer dessa rekvisit aktualiseras, med fokus på rekvisitet grov oaktsamhet.

Vidare ska jag redogöra för de mest centrala delarna i utredningens förslag till en ny lag, som kan komma att ersätta bestämmelserna i 34 § KKrL.

Avslutningsvis ska jag analysera gällande rätt och utreda om utredningens författningsförslag, i jämförelse med gällande rätt, ger ett mer förmånligt skydd för konsumenten som kontohavare och om 34 § KKrL således bör upphävas och ersättas av innehållet i författningsförslaget.

Med begreppet mer förmånligt skydd för konsumenten, avser jag en reglering som ger konsumenten ett större utrymme för slarv och glömska, samt begränsar konsumentens betalningsansvar när dennes kontokort obehörigen nyttjas.

1.3 Avgränsningar

Jag har för avsikt att i uppsatsen behandla konsumenters betalningsansvar vid kontokortsförluster. Därmed kommer jag inte att ägna något särskilt utrymme till frågor som kan uppstå då en näringsidkare är kontohavare och förlorar besittningen över sitt kort. Denna avgränsning motiveras bland annat av att det inte finns någon jämförande paragraf som reglerar företagskort. Det råder avtalsfrihet för kortutgivare och företag att avtala om eventuella följder vid kontokortsförluster. Trots att det råder avtalsfrihet är dessa kontokortsavtal i huvudsak likalydande med 34 § KKrL. Vidare skiljer sig inte dessa avtal nämnvärt från de kontokortsavtal som reglerar konsumentens betalningsansvar vid kontokortsförluster. Den praxis som aktualiserat näringsidkares ansvar vid kontokortsförluster visar också på att konsumentregleringen i huvudsak följs. Det har dock ställts högre beviskrav på näringsidkare inom vissa områden, vilket framgår i avsnitt 3.3.

I den inledande bakgrunden benämns kommissionens förslag till direktiv om betaltjänster på den inre marknaden (KOM (2005) 603 slutlig). I och med att det inte står klart vad detta direktiv slutligen kommer att föreskriva har jag inte vidare berört detta i uppsatsen.

Mot bakgrund av den frågeställning som uppställts för uppsatsen och till följd av ämnets omfattning, kommer enbart det svenska rättsläget att behandlas. Således har det inte givits utrymme till att utföra komparativa studier av andra rättssystemens regleringar på området.

1.4 Metod och material

För att besvara de frågeställningar som inledningsvis uppställts i uppsatsen har jag använt mig av en sedvanlig juridisk metod.⁵ Jag har för att utreda gällande rätt på området undersökt lag, förarbeten, doktrin och praxis.

Då det inte vidare föreskrivits i förarbeten eller doktrin i vilka situationer rekvisiten i 34 § KKrL ska tillämpas, har jag till stor del varit hänvisad till praxis.

Den praxis som finns på området består till stor del av avgöranden från Allmänna reklamationsnämnden. Jag har även funnit några fall från de allmänna domstolarna som jag i uppsatsen har hänvisat till. ARN har avgjort väldigt många tvister, därmed har jag fått vidta studier begränsade till ett urval av nämndens avgöranden. Jag har därför valt att endast undersöka de avgöranden som finns publicerade på nämndens hemsida, samt de avgöranden som hänvisats till i doktrin.

⁵ Peczenik, Alexander, Juridikens metodproblem, s. 9.

Jag har i övrigt funnit slutbetänkandet, SOU 2005:108, av Utredningen om obehörig användning av kontokort samt konsumentskydd vid s.k. modemkapning, användbar genom hela uppsatsskrivandet. Denna utredning ger läsaren en god bakgrund till kontokortsproblematiken. Den har naturligtvis dessutom varit central i de avslutande delarna av min uppsats, då jag sammanfattar utredningens författningsförslag och analyserar rättsläget.

1.5 Disposition

Inledningsvis följer en kort redogörelse över kontokortsmarknaden och dess aktörer, för att ge läsaren en ökad förståelse kring kontokortsproblematiken på konsumentområdet.

Nästföljande avsnitt behandlar de bestämmelser som reglerar en kontohavares betalningsansvar vid en kontokortsförlust, det vill säga 34 § KKrL. Vidare följer ett antal kapitel där rekvisiten i nyssnämnda paragraf belyses mot bakgrund av förarbeten och praxis från domstol och ARN.

Avslutningsvis analyserar jag rättsläget och utreder om utredningens författningsförslag, i jämförelse med gällande rätt, ger ett mer förmånligt skydd för konsumenten som kontohavare och om 34 § KKrL således bör upphävas och ersättas av innehållet i författningsförslaget.

2 Kortbetalningar

2.1 Allmänt om kontokort

Finansinspektionen har i sina allmänna råd om kontokort och automatjänster definierat ett kontokort, som ett kort som har utfärdats av ett kreditinstitut och som kan användas i automat eller som betalningsmedel.⁶

Generellt utgör ett kontokort ett bevis på att en kortinnehavare är kontohavare eller har kreditutrymme hos kortutgivaren. Gemensamt för alla kontokort är att kontohavarens namn och kortnummer finnspräglat på kortet, samt att det kan användas för betalning av köp och tjänster på de försäljningsställen som accepterar kontokortet. Som ytterligare identifikationsmedel för att styrka sin rätt till kortet kan ett identifikationskort visas upp eller en PIN-kod⁷ användas.⁸

Innehavet av kortet ger kontohavaren tillgång till ett antal tjänster som tillhandahålls av kortutgivaren. Exempel på en kontokortstjänst kan vara ett uttag ur en bankomat, en rätt till reseförsäkring eller rabatt hos vissa säljföretag.⁹

Under samlingsbeteckningen kontokort finns en mängd olika korttyper. Kontokorten brukar delas in i tre kategorier: debetkort, betalkort och kreditkort. Olika kontokort kan medföra olika stora ekonomiska förluster för en konsument vid obehörigt nyttjande. Vissa kort har exempelvis begränsningar på hur stora belopp som kan tas ut vid varje uttag eller betalning och under en viss tidsperiod. Sådana begränsningar kan på så vis minska risken för att en konsument drabbas av ett betungande betalningsansvar när någon obehörig använder dennes kort.¹⁰

2.1.1 Debetkort

Det som karaktäriserar ett debetkort är att det belopp som dras vid betalning debiteras kontohavarens tillgodohavande på ett bakomliggande konto, ofta ett löne- eller pensionskonto. Debetkort kan också användas vid kontantuttag i automat, men brukar ofta ha ett begränsat maxbelopp per dag eller inom viss tidsperiod.¹¹ Ett debetkort kan även vara knutet till ett inlåningskonto hos en bank. Ett sådant kort brukar benämnas bankkort och kan vara förknippat med en viss möjlighet till kredit. I Sverige sker de flesta kontokortstransaktioner med bankkort. Kortet kan vanligtvis även användas

⁶ FFFS 2000:9, Finansinspektionens allmänna råd om kontokort och automatjänster.

⁷ PIN är en förkortning för Personal Identification Number.

⁸ Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, s. 49.

⁹ SOU 2005:108, s. 43.

¹⁰ SOU 2005:108, s. 43.

¹¹ Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 5.

vid betalningar och kontantuttag utomlands och är då ofta knutet till någon av de internationella varumärkesanslutningarna, exempelvis Visa eller Mastercard. Bankkort som endast kan användas för kontantuttag i automater brukar benämnas uttagskort, bankomatkort eller automatkort.¹²

2.1.2 Betalkort

Ett betalkort är ett kontokort där inköpen samlas ihop under en viss period, vilket innebär att betalkortet i allt väsentligt är en fakturatjänst. Vid inköp med ett betalkort betalar sälj företaget en ersättning till kortutgivaren, som i gengäld sköter om faktureringen av kunden och tar över kreditrisken. Kortbolaget skickar vanligtvis ut en faktura till kunden en gång i månaden, som sedan kunden betalar i ett sammanhang. Kortet ger därmed kontohavaren en viss möjlighet till kredit som kan vara begränsad eller obegränsad och för denna tjänst betalar vanligtvis kunden kortföretaget en årsavgift. Ett betalkort kan, men är inte alltid, kopplat till ett bankkonto. Exempel på betalkort är Eurocard och American Express.¹³

2.1.3 Kreditkort

Kreditkortet ger kontohavaren en med kortutgivaren avtalad kredit upp till ett begränsat belopp. Utnyttjat kreditutrymme betalas sedan av enligt avtalet, men sker till skillnad från betalkort i allmänhet genom delbetalningar, vanligtvis med tillägg för ränta beräknad från dagen för inköpet, samt tillägg för administrativa avgifter. Det förekommer dock tillfällen där kunden ska betala hela beloppet på fakturans förfallodag, exempelvis vid olika kampanjköp. Det finns även kombinerade betal- och kreditkort eller kombinerade debet- och kreditkort. Vid inköp dras då det debiterade beloppet direkt från kundens bankkonto, men saknas medel kan istället beloppet påföras ett skuldkonto. När ett kombinerat kontokort används, betalar vanligtvis kontohavaren ränta först efter det att fakturan har förfallit till betalning. Kreditkort utfärdas ofta då kunder ingår avtal om avbetalningsköp och dessa kort är ofta knutna till olika butikskedjor.¹⁴

¹² SOU 2005:108, s. 45.

¹³ SOU 2005:108, s. 45-46.

¹⁴ Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 5-6.

2.2 Aktörer på kontokortsmarknaden

Betalningsförmedling med hjälp av kontokort förutsätter ett avtalsförhållande mellan åtminstone tre parter: kortutgivaren, kontohavaren och sälj företaget. I kortsystem med flera olika kortutgivare, så kallat öppet system,¹⁵ finns ytterligare en grupp aktörer, inlösare, som har avtalsrelationer med sälj företaget och kortutgivarna.¹⁶

Förhållandet mellan kortutgivaren och kontohavaren regleras, som föregående nämnts, genom ett kontokortsavtal. Avtalet ingås vanligen genom att kunden fyller i en standardiserad ansökan om utfärdande av kontokort och samtidigt accepterar kortutgivarens kontovillkor. Kontokortsutgivningen påverkas av KKrL:s bestämmelser och det finns dessutom råd och rekommendationer¹⁷ på området som bör följas.¹⁸

Kontokortsavtalet reglerar bland annat avgifter för kortet, löptid, begränsningar i kortanvändningen, betalningsvillkor, kortutgivarens möjlighet till ändring av avtalsvillkoren, krav på hur PIN-koden ska hanteras m.m. De villkor som berör kontohavarens betalningsansvar vid obehörig användning är praktiskt taget alltid överensstämmande med den tvingande bestämmelsen i 34 § KKrL.¹⁹

Förutom avtalet mellan kontohavare och kortutgivare måste också den senare ha träffat ett avtal med de sälj företag hos vilka kortet kan utnyttjas. Ett sådant avtal kan slutas mellan kortutgivaren och sälj företaget direkt, men vanligen ombesörjer ett ombud detta åt kortutgivaren, en så kallad inlösare, vilken kan representera flera olika kortsystem. Med tillämpning av detta system behöver inte ett enskilt sälj företag ingå avtal med samtliga kortutgivare.²⁰

Inlösaren, som agerar ombud för ett antal kortutgivare, tecknar avtal med sälj företaget och betalar för de köp som företagits med kontokort. Ett sådant avtal innebär att sälj företaget förbinder sig att godta kortet som

¹⁵ Motsatsen till ett öppet system är ett system som är slutet. I jämförelse med kontanter eller check är kontokortet som betalningsmedel ett öppet system. Ett kontokortsystem kan också vara slutet om endast en kortutgivare finns i systemet, då det förhindrar andra kortutgivare att ansluta sig till detta. I ett öppet system finns flera utgivare av kort och samverkan mellan de olika kortutgivarna och dem som löser in korttransaktioner styrs i olika regelverk.

¹⁶ SOU 2005:108, s. 51.

¹⁷ Se bland annat Finansinspektionens allmänna råd om kontokort och automattjänster som berör vad avtalet bör innehålla och hur det bör ges ut, Kommissionens rekommendationer 97/489/EG av den 30 juli 1997 om transaktioner med hjälp av elektroniska betalningsmedel med tonvikt på förhållandet mellan utgivare och innehavare, som anger vissa minimikrav som ett avtal om kontokort bör uppfylla, samt se även Rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmningen av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter.

¹⁸ SOU 2005:108, s. 56-58.

¹⁹ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 67-70.

²⁰ Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 12.

betalningsform, samtidigt som inlösaren förbinder sig att betala för de köp som genomförts. I gengäld erhåller inlösaren en serviceavgift av sälj företaget, en avgift som inlösaren delvis får avstå till kortutgivaren. Avtalet uppställer även vissa formella krav som sälj företaget måste uppfylla för att en betalningsanvisning ska vara giltig, såsom att kontrollera att kontohavaren är behörig och att tillräckligt kreditutrymme finns för det aktuella köpet. Vissa inlösare sköter hantering och auktorisation av korttransaktioner själva, medan andra tar hjälp av så kallade servicebyråer som sköter databearbetning och insamling av köpnotor m.m.²¹

Förhållandet mellan kontohavaren och sälj företaget är rent köprättsligt då kunden och sälj företaget rent formellt sluter ett avtal om ett visst köp och betalning för varan eller tjänsten. En köpare kan således vända sig med anspråk mot säljaren i anledning av köpet oavsett vilken betalningsform som användes vid köpet. Enligt 16 § KKrL, som är tvingande till förmån för konsumenten, kan denne även vända sig mot kortutgivaren. Denna reglering följer mot bakgrund av att köp med vissa betalkort eller kreditkort enligt 3 § KKrL är att anse som kreditköp.²²

I öppna kortsystem, där flera kortutgivare och inlösare agerar, styrs i samverkan via regelverk, ett slags multilaterala avtal mellan kortutgivande och inlösande banker över hela världen. De viktigaste internationella kortsystemen i Sverige är American Express, Diners Club, Visa, och Mastercard.²³

2.3 Betalning med kontokort

Genomförande av en betalning med kontokort hos ett sälj företag sker med hjälp av en elektronisk betalningsterminal. Innan betalningsterminalerna fanns användes manuella avdragsapparater som registrerade kontokortet på en köpnota med hjälp av karbonpapper. Dessa används fortfarande på vissa säljställen men främst som reservrutin. En betalningsterminal kan se ut på olika sätt men innehåller alltid en knappats, kortläsare och kvittoskrivare.²⁴

Betalning med kontokort är att betrakta som en betalningsanvisning. För att en betalningsanvisning ska vara giltig krävs att vissa formella krav uppfylls, vilka framgår av det avtal sälj företaget slutit med antingen en inlösare eller en kortutgivare. Sälj företaget åläggs bland annat att kontrollera kontokortets giltighet, kontohavarens behörighet, auktorisation av ett visst belopp och spärrkontroll m.m.²⁵ Transaktionen godkännes av kontohavaren genom att denne efter att ha angett sin PIN-kod ger ett särskilt inknappande av klartecken eller skriver under köpnotan.²⁶

²¹ SOU 2005:108, s. 51-54.

²² Mellqvist, Mikael m.fl., Fordran och skuld, s. 259.

²³ Björkholm, Bengt m.fl., Betalning med kontokort, s. 26.

²⁴ SOU 2005:108, s. 58-59.

²⁵ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 50.

²⁶ SOU 2005:108, s. 59.

Betalning med kontokort kan även utföras utan att sälj företaget och kontohavaren sammanträffar personligen. När kort accepteras för köp via Internet, postorder, automater, telefonorder etc., försvåras möjligheten för sälj företaget att genomföra alla föreskrivna kontroller. Den enda kontrollåtgärd som sälj företaget enkelt kan vidta i dessa fall, är att kontrollera att kontohavaren, i samband med köpet, uppger samma adress som finns i kortregistret hos kortutgivaren. Sälj företagets skyldighet att auktorisera och spärrkontrollera köpet kan, trots att de ofta inte utförs, dock vidtas även vid dessa köp. I viss utsträckning har kortutgivaren till och med tillåtit köp i automater med kort utan att kontohavaren behöver verifiera sin behörighet med PIN-kod, vid exempelvis köp i telefon- eller parkeringsautomater. Inlösare har dock varit restriktiva med att godkänna köp i automat utan att PIN-koden angetts.²⁷

Avsaknaden av namnteckning eller PIN-kod i telefon- och parkeringsautomater har, liksom i fallet med telefonorder, medfört att inlösaren eller kortutgivaren förbehåller sig ovillkorlig rätt att återdebitera transaktioner om kontohavaren bestrider kravet. Det innebär att sälj företaget riskerar att inte få betalt om kontohavaren nekar till köpet, vilket i många fall medför en stor ekonomisk risk för sälj företaget.²⁸

2.3.1 Giltighetskontroll och behörighetskontroll

Sälj företaget är skyldigt att vid köp kontrollera både kontokortets äkthet och giltighet samt kontohavarens behörighet.²⁹

Äkthetskontrollen kan utföras genom att undersöka att kortet rent utseendemässigt ser normalt ut och inte har utsatts för yttre påverkan eller på annat sätt manipulerats. Sälj företaget ska särskilt kontrollera, att hologram och logotyper finns på utsedd plats, att kontohavarens namnteckning på baksidan av kortet inte försökts att ändras och att kortets giltighetstid finns präglad på kortets framsida. Underlåter sälj företaget att utföra en äkthetskontroll, riskerar det att godta ett förfalskat kort vid betalning, vilket kan leda till återdebitering av beloppet och således en ekonomisk förlust för detsamma.³⁰

Sälj stället ska också förvissa sig om att den som uppvisar kortet är behörig användare. Legitimationskontrollen är inte lagreglerad, utan härrör från en frivillig branschöverenskommelse, även kallat Åtagandet, som träffades mellan Finansdepartementet, dåvarande Bankinspektionen, kortutgivarna och handeln.³¹

²⁷ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 58-61.

²⁸ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 58-61.

²⁹ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 50.

³⁰ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 50-51.

³¹ Branschöverenskommelsen, gäller sedan 1 juni 1985.

Behörighetskontrollen ska vidtas genom en begäran att kontohavaren uppvisar en giltig legitimationshandling i samband med kortköp över 200 kronor. Med uppvisande av legitimationshandling har i åtagandet även jämförts att kunden själv anger sin PIN-kod för elektronisk kontroll.³² Det finns dock undantag från denna huvudregel, bland annat då handel sker över Internet, telefon, i automat etc., vid tillfällen där sälj företaget och kunden inte personligen sammanträffar.³³ Inte heller ställs legitimationskrav vid köp med kontokort som utfärdats utomlands eller om det på annat sätt framgår att det används av en utlänning som inte är bosatt i Sverige. Vidare behöver inte legitimation uppvisas vid taxiresor eller om sälj företaget väl känner till kunden.³⁴

Kortutgivaren har enligt branschöverenskommelsen rätt att reklamera obehöriga köp i de fall beloppet överstiger 200 kr och legitimation inte är uppvisad och antecknad.³⁵

Kundens namnteckning på signaturkvittot fungerar också som betalningsanvisning. Om en kund bestrider betalningsskyldighet för ett kortköp måste sälj företaget kunna presentera kvittot för inlösaren som bevis på den godkända transaktionen. I vissa fall aktualiseras den situation då kunden bestrider betalningsskyldighet med stöd av att någon använt dennes förekomna kort och legitimation obehörigen. Det kan då bli svårt att angripa namnteckningen med vidföljande legitimationsnummer. Därav måste kontohavaren eller kortutgivaren säkra bevisning avseende den legitimationshandling som förevisats för att undgå betalningsansvar.³⁶

2.3.2 Auktorisation och spärrkontroll

Då sälj företaget utfört giltighetskontroll och behörighetskontroll, återstår auktorisationsförfarande och utförande av spärrkontroll. Sälj företaget kontrollerar då om det finns tillräckligt med nettotillgångar eller kreditrymme på kontot för köpet och om köpet i övrigt får genomföras. En auktorisation innebär således att kortutgivaren eller annan aktör bemyndigar köpet till angivet belopp och därmed garanterar sälj företaget betalning under förutsättning att sälj företaget har uppfyllt alla formella krav vid betalningsmottagandet.³⁷

Sälj företaget erhåller som bevis för godkännandet en auktorisationskod som är unik för varje kortbetalning. Kundens konto debiteras inte direkt vid betalningstillfället utan beloppet reserveras på kundens konto och registreras först efter att sälj företaget vidtagit vissa formella åtgärder. För att sälj företaget ska erhålla full betalning och således kunna ta det reserverade

³² SOU 2005:108, s. 61.

³³ Se avsnitt 2.3 för vidare redogörelse.

³⁴ SOU 2005:108, s. 61.

³⁵ Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 16.

³⁶ Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 16.

³⁷ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 51-52.

beloppet i anspråk, krävs att denne presenterar och redovisar transaktionen för kortutgivaren eller inlösaren inom en viss tidsperiod, vanligen fem dagar. Presenteras inte köpet inom nämnda period riskerar sälj företaget att kontohavaren har gjort andra inköp och inte längre har tillräckligt med tillgodohavanden eller tillgänglig kredit för köpet. Kortutgivaren har då rätt att återdebitera köpet på sälj företaget, som då får söka betalning av kunden på annat sätt.³⁸

Auktorisation sker vanligtvis via dataterminaler där även andra kontroller utförs, som till exempel kontroll av spärrning och kod. Auktorisationen kan också utföras via telefon om uppkopplingen till banken inte skulle fungera.³⁹

Vid transaktioner som uppgår till låga belopp behöver vanligtvis inte sälj företaget auktorisera ett köp. Den kontrollgräns över vilken kortutgivaren fordrar ett auktorisationsförfarande för att ta på sig kreditrisken kallas kontrollgräns, eller floor limit. Denna kontrollgräns kan kortutgivaren sätta olika högt för olika sälj företag och branscher.⁴⁰

I samband med auktorisationsförfarandet kontrolleras kortet vanligtvis mot kortutgivarens kortregister och spärrlistor för att upptäcka eventuella kortspärrar. Huvudregeln i avtalet med kortutgivaren eller inlösaren är att sälj företaget vid köp under kontrollgränsen är skyldig att kontrollera att kortet inte är spärrat innan köpet genomförs. Finns en spärr inlagd på kortet i registret får försäljning mot kortet inte ske. Ett kontokort kan spärras av olika anledningar, men sker vanligtvis då kortet förkommit eller stulits. Då ett kort spärrats på kontohavarens begäran övertar kortutgivaren i regel risken för eventuella köp med kortet, från tidpunkten för anmälan. När kortutgivaren tar emot en spärranmälan får denna i allmänhet effekt omedelbart då detta skickas ut elektroniskt till sälj företaget. Sälj företag inom vissa branscher är dock inte alltid direkt uppkopplade till kortutgivarens kortregister. Om ett sådant sälj företag underlåtit att utföra en aktuell spärrkontroll, och en transaktion har skett obehörigen, återdebiteras sälj företaget detta köp.⁴¹

³⁸ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 52-53.

³⁹ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 53.

⁴⁰ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 53.

⁴¹ Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, s. 53-56.

3 Bakgrund beträffande kontohavarens betalningsansvar

3.1 Tillämplig lag

I kontokortsavtalet regleras vem som definieras som kontohavare och således behörig användare. Med obehörigt användande menas att en person nyttjat en kontohavarens kontokort utan dennes vetskap. En grundläggande förutsättning för att kontohavaren ska kunna drabbas av betalningsansvar vid obehörigt användande enligt 34 § KKrL, är att kontokortsavtalet innehåller en klausul som föreskriver ett sådant ansvar. Vanligtvis är denna klausul utformad med 34 § KKrL som förebild och rekvisiten för kontohavarens betalningsansvar är i regel exakt likalydande med denna paragraf. En kortutgivare kan även avtala om för konsumenten fördelaktigare villkor än de som lagen uppställer, men kan inte avtala om strängare villkor då lagen är tvingande till konsumentens förmån.⁴²

Lagparagrafen anger tre omständigheter som innebär att konsumenten blir betalningsansvarig för köp och uttag som vidtagits av obehörig: om kontohavaren lämnat ifrån sig kortet till någon annan, genom grov oaktsamhet förlorat kortet eller på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren. Även om rekvisiten i någon av de tre punkterna är uppfyllda, undgår kontohavaren ansvar för sådana inköp som har påförts kontot sedan kontokortsföretaget mottagit anmälan om att kortet inte längre finns i kontohavarens besittning. Undantag görs för det fall att kontohavaren förfarit svikligt. Då kan han få svara för uttag som gjorts även efter tidpunkten för anmälan.⁴³

3.2 Förarbeten och praxis

Förarbetena till lagparagrafen ger viss vägledning till hur dessa rekvisit ska tolkas genom att exemplifiera situationer där de olika rekvisiten kan aktualiseras. Exempelen i förarbetena är på intet vis uttömmande, vilket medför att det inte klart kan utläsas vilka situationer som bestämmelsen är avsedd att omfatta.

Det är främst genom ARN:s avgöranden som det har skapats en rikhaltig praxis för tolkning av bestämmelserna i 34 § KKrL.

⁴² Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 18-19.

⁴³ Se bilaga 1 för 34 § KKrL:s lydelse.

ARN består av representanter av både näringsidkare och konsumenter, för att balansera de olika parternas intressen. Ordföranden är dock alltid en opartisk domare. ARN:s avgöranden är inte bindande för parterna och kan inte heller överklagas. Konsumenten kan dock efter ett negativt besked från ARN exempelvis stämma banken i allmän domstol för att återfå sina pengar. Nämndens avgöranden ses således som rekommendationer till hur tvister bör tolkas och lösas. Om en kortutgivare, till nackdel för en konsument, inte följer ARN:s rekommendationer upptas kortutgivaren på konsumentverkets svarta lista, vilken publiceras i tidningen Råd&Rön. Möjligheten att få en sak prövad hos ARN tillkommer endast konsumenten. En fördel för konsumenten med att få ett ärende prövat i nämnden är att denne själv bekostar endast sin del av processen.⁴⁴ I en rättegång i allmän domstol riskerar konsumenten, om denne förlorar tvisten, att bli ersättningsskyldig även för motpartens rättegångskostnader, förutsatt att det tvistiga beloppet överstiger ett halvt basbelopp.⁴⁵

3.3 Bevisning

I förarbetena till 34 § KKrL berörs inte hur bevisbördan bör fördelas och vilka krav på bevisningen som i övrigt bör gälla i de fall som regeln är avsedd för.⁴⁶

Enligt Eriksson och Lambertz måste i princip bevisbördan anses ligga på kreditgivaren vad avser visa att någon av paragrafens tre punkter är tillämplig. Enbart ett påstående från kreditgivarens sida att till exempel grov oaktsamhet föreligger är inte tillräckligt utan en preciserad grund måste anges. Det torde dock enligt nyssnämnda författare stå klart att kravet på bevisningens styrka får nyanseras. Om kreditgivaren kan visa på en grund för att grov oaktsamhet föreligger, torde det sedan ankomma på kredittagaren att till ledning för bedömningen närmare redogöra för de förhållanden under vilka kortet förlorades.⁴⁷

Om tvist uppkommer om huruvida det varit kontohavaren eller någon obehörig som använt kortet vid visst tillfälle, torde det istället ankomma på kontohavaren att bevisa att kortet använts av någon obehörig. Kravet på bevisningens styrka får dock ställas lågt med hänsyn till de bevissvårigheter som kan förekomma.⁴⁸ Eriksson och Lambertz anser vidare att kravet på bevisningens styrka kan jämföras med Högsta domstolens resonemang när det gäller frågan om kontohavarens namnteckning förfalskats på vissa inköpsnotor i samband med användandet av kontokort.⁴⁹ I denna dom slår Högsta domstolen fast att det vid påstådd förfalskning av kontokortsnota är kontohavaren som har bevisbördan för påståendet att notan har blivit

⁴⁴ Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 20.

⁴⁵ Se SFS 1942:740, Rättegångsbalkens 18 kap. 8a §.

⁴⁶ Eriksson, Anders m.fl., Konsumentkrediter, s. 319.

⁴⁷ Eriksson, Anders m.fl., Konsumentkrediter, s. 319.

⁴⁸ Eriksson, Anders m.fl., Konsumentkrediter, s. 323.

⁴⁹ Se NJA 1992 s. 263.

förfalskad. Bevisbördan har därvid av HD satts på så sätt, att det räcker om kontohavaren kan göra antagligt att förfalskning skett.⁵⁰

I situationer där det inte är fråga om en konsumentkredit, utan där det istället är fråga om kontohavare i egenskap av näringsidkare, synes det ställas strängare krav på kontohavaren beträffande bevisningen i vissa situationer.⁵¹

⁵⁰ Se NJA 1992 s. 263 och SvJT 1992 s. 722 där rättsfallet diskuteras vidare.

⁵¹ Se Svea hovrätt, dom den 8 januari 1997, mål nr T 25/96.

4 Frivilligt överlämnande av kontokort till annan

34 § första stycket 1 p. KKrL tar sikte på ett frivilligt överlämnande som leder till att kontokortet används av någon som inte enligt kontokortsavtalet är behörig härtill.⁵² Det poängteras att det enligt bestämmelsen ska vara fråga om ett frivilligt överlämnande, således bedöms kontohavarens betalningsansvar enligt paragrafens första stycke, 3 p. KKrL, om kontokortet lämnats över under tvång eller under liknande förhållanden.⁵³

Det förefaller tämligen ovanligt att någon blir betalningsansvarig på grund av frivilligt överlämnande.⁵⁴ Det framgår inte klart av förarbetena vilka situationer som ska omfattas av bestämmelsen, och den praxis som finns på området är föga omfattande och har skapat vissa gränsdragningsproblem.

Enligt utredningen om obehörig användning av kontokort, synes bestämmelsen främst ta sikte på sådana situationer där kontohavaren ger någon en fullmakt, underförstått eller uttryckligt, att disponera ett konto med användning av kortet. Om fullmäktigen använder kontokortet i strid mot de befogenheter fullmaktsgivaren givit och således utför transaktioner i större omfattning än vad som överenskommits, blir kontohavaren betalningsskyldig för dessa.⁵⁵

Utanför bestämmelsens tillämpning torde situationer falla där det inte föreligger något fullmaktsförhållande, exempelvis då en kontohavare överlämnar sitt kort frivilligt för betalning i enlighet med sedvanlig betalningspraxis.⁵⁶

Ytterligare situationer avseende frivilligt överlämnande, som sannolikt bör falla utanför bestämmelsens tillämpningsområde, är då ett kontokort skickas med postförsändelse, och när en kontohavare ber någon att under en kortare stund hålla uppsyn över en väska innehållande ett kontokort.⁵⁷ Dessa situationer får istället prövas i enlighet med 34 § första stycket 2 p. KKrL.⁵⁸

ARN har i speciellt två avgöranden kommenterat vad som bör gälla i situationer där en kontohavare överlämnat sitt kontokort till annan i samband med betalning. I dessa avgöranden poängteras att det står klart att den som lämnar över sitt kontokort till annan på sådant sätt att hon eller han

⁵² Se bilaga 1 för 34 § KKrL:s lydelse.

⁵³ Prop. 1976/77:123, s. 191 och SOU 2005:108, s. 243. De situationer som kan falla under "liknande situationer" är bland annat våld eller hot om våld.

⁵⁴ Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 19.

⁵⁵ SOU 2005:108, s. 242.

⁵⁶ SOU 2005:108, s. 242, se även rättsfallet NJA 1992 s. 263, som inte rör tillämpningen av 34 § KKrL utan i första hand tar sikte på bevisfrågor vid förfalskning av köpnotor.

⁵⁷ Se ARN:s avgöranden: 2003-8628, samt 2002-1122.

⁵⁸ SOU 2005:108, s. 243.

förlorar rådigheten över kortets användning, blir betalningsskyldig för obehöriga uttag och kortköp som därefter görs.⁵⁹

Nämnden har vidare framhållit att betalningsansvar i regel inte bör uppstå om kortet utnyttjas obehörigt, när kortet tillfälligt på sedvanligt vis överlämnas till t.ex. en servitör eller butiksanställd för betalning av en tjänst eller vara. Samtidigt betonar nämnden att det vid en tillämpning av nämnda bestämmelse bör göras en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.⁶⁰

Utgångspunkten enligt ARN är att kontohavaren är skyldig att förvara kortet på ett säkert sätt och att det i allmänhet ställs krav på att kontohavaren, när kortet medförs utanför hemmet, ska ha det under uppsikt. Vidare bör enligt nämnden inte kontohavaren bli automatiskt betalningsskyldig för obehöriga uttag, om det i rimlig mån inte kan anses säkerställt att ett överlämnande av kortet till någon annan leder till någon ökad risk för obehörig användning av kortet.⁶¹

ARN har funnit att det i vissa miljöer ställs särskilt stora krav på kontohavarens tillsyn av sitt kort, exempelvis vid betalning i barer och restauranger. En kontohavare bör därför undvika att exempelvis lämna in sitt kontokort i baren under en hel kväll eller att överlämna sitt kontokort till en servitör under en längre period.⁶²

En kontohavare, som under en längre tid förlorar uppsikten över kortet och rådigheten över dess användning, har nämligen enligt ARN:s praxis ålagts betalningsansvar med stöd av ovan redogjorda bestämmelse. Vanligtvis har nämnden fällt dessa avgöranden med stöd av 34 §, första stycket 2 p. KKRL och konstaterat att det med hänsyn till omständigheter i det enskilda fallet har varit grovt oaktsamt att frivilligt överlämna sitt kontokort till annan.⁶³

⁵⁹ Se ARN:s avgöranden: 2004-2451, samt 2002-3864.

⁶⁰ Se ARN:s avgöranden: 2004-2451, samt 2002-3864.

⁶¹ Se ARN:s avgöranden: 2004-2451, samt 2002-3864.

⁶² Se ARN:s avgöranden: 2004-2451, samt 2002-3864.

⁶³ Se ARN:s avgöranden: 2004-2451, samt 2002-3864.

5 Grov oaktsamhet

5.1 Aktsamhetsbedömning

Begreppen oaktsamhet och vårdslöshet används i regel synonymt. När gäller användningen av begreppet vårdslöshet inom olika rättsområden, framgår det av doktrin och praxis att det inte finns någon enhetlig definition.

Den traditionella uppfattningen är att skadeståndsgrundande oaktsamhet består i underlåtenhet att iaktta den nivå av aktsamhet som utmärker en god familjefader, bonus pater familias. Den aktsamhet som välaktade personer följer, skapar i så fall en standard eller sedvänja, vilken ligger till grund för oaktsamhetsbedömningen.⁶⁴

Enligt Hellner och Johansson har ovan nämnda uppfattning senare fått ge vika för andra bedömningsgrunder. Nyssnämnda författare har, angående aktsamhetsbedömningen inom skadeståndsrätten, uttalat att man först får finna en standard med vilken man kan jämföra det handlande som har förekommit. Lagstadganden, andra föreskrifter och i viss mån prejudikat får då ofta företräde framför sedvana. När det saknas vägledning i författning, prejudikat och sedvana blir domstolarna istället hänvisade till en skönsmässig bedömning, också kallad fri bedömning. Hellner och Johansson har funnit att man i svensk rätt kan finna att kraven på aktsamhet ofta sker genom en sammanställning av tre faktorer: risken för skada, den sannolika skadans storlek och möjligheterna att förekomma skadan. Ytterligare en fjärde faktor som man enligt nyssnämnda författare bör tillägga är: den handlandes möjligheter att inse risken för skada. Därefter får man göra en helhetsbedömning och väga de olika omständigheterna mot varandra, för att avgöra om dessa omständigheter krävt ett annat handlande än det som förekommit.⁶⁵

Bengtsson och Strömbeck har inom skadeståndsrätten fört liknande resonemang. Nyssnämnda författare har uttalat att vårdslöshet i juridisk mening anses föreligga, om skadegöraren inte uppträtt på samma sätt som en förnuftig och hänsynsfull person av samma kategori kan antas ha handlat om denne varit i skadegörarens situation. För att få vägledning kring vilket handlande som varit det riktiga kan man då söka vägledning i bland annat lagar, författningar och föreskrifter som reglerar området. Saknas sådana regleringar får man istället försöka ta vägledning av hur folk i allmänhet brukar handla i situationer likt den aktuella. Det får då betydelse vilka risker

⁶⁴ Se Hellner, Jan m.fl., Skadeståndsrätt, s. 125 ff.

⁶⁵ Se Hellner, Jan m.fl., Skadeståndsrätt, s. 125 ff. Jfr även med Dahlman, Christian, Konkurrerande culpakriterier, kapitel 3, där Dahlman diskuterar olika culpakriterier, bland annat det ekonomiska kriteriet. Huruvida skadevällaren anses oaktsam bedöms enligt sistnämnda kriteriet från en ekonomisk utgångspunkt. Skadevällaren har agerat tillräckligt aktsamt enligt kriteriet, om han inte genom ytterligare försiktighet hade kunnat minska de sammanlagda kostnaderna som handlandet ger upphov till.

skadegörarens uppträdande medfört på omgivningen, vilka möjligheter denne kunnat vidta för att undvika skadan och hur omfattande och kostsamma åtgärder ett undvikande av skadan skulle ha krävt etc.⁶⁶

Det har visats stor restriktivitet i praxis inom svensk civilrätt när det gäller att bedöma ett handlande som grovt vårdslöst. I ett rättsfall från Högsta domstolen utfördes en utförlig genomgång av tillämpningen av begreppet grov oaktsamhet i svensk civilrätt.⁶⁷

Domstolen framhävde i denna dom bland annat att det på skadestånds- och försäkringsrättens område enligt vedertagen uppfattning gäller, att vårdslöshet måste vara av mycket allvarligt slag för att den ska kunna betecknas som grov. Det är då vanligen fråga om ett handlande som ligger på gränsen till uppsåtligt förfarande, det vill säga som vittnar om en betydande hänsynslöshet eller nonchalans och som medför en avsevärd risk för skada. HD framhöll vidare att det ligger i sakens natur att begreppet grov vårdslöshet inte kan ges en enhetlig innebörd på alla områden där det används. På skadestånds- och försäkringsrättens område har begreppet getts en mycket restriktiv tillämpning med hänsyn till bland annat den ersättningsberättigades möjlighet att utfå ersättning. I kommersiella avtalsförhållanden på andra områden gör sig, enligt HD, inte begreppet sig gällande på samma sätt. I sådana sammanhang bör man i princip kunna beakta även andra kvalificerade avvikelser från normal aktsamhet än ett medvetet risktagande.⁶⁸

Med stöd av 34 § första stycket 2 p. KKrL kan en kontohavare bli betalningsansvarig för belopp som påförts kontot av någon obehörig, när kontohavaren eller annan behörig användare förlorat kontokortet genom grov oaktsamhet.⁶⁹

I förarbetena föreskrivs vad som vid en aktsamhetsbedömning bör beaktas. Det framhålls att kontokort i regel är avsedda att lättillgängligt kunna medföras i olika sammanhang istället för betalning med kontanter och att det bör krävas mera försvårande omständigheter för att grov oaktsamhet ska anses föreligga. De exempel på grov oaktsamhet som finns upptagna i förarbetena är bland annat när kontokortet förlorats genom att ha lämnats kvar i ficka, väska, fordon eller liknande och som inte stått under uppsikt. Vidare föreskrivs att ett kontokort som förlorats när det förvarats i kontohavarens bostad, i regel inte bör bedömas som grovt oaktsamt.⁷⁰

⁶⁶ Se Bengtsson, Bertil m.fl., Skadeståndslagen, en kommentar, s. 45 ff.

⁶⁷ Se NJA 1992 s. 130.

⁶⁸ Se NJA 1992 s. 130.

⁶⁹ Se bilaga 1 för 34 § KKrL:s lydelse.

⁷⁰ Prop. 1976/77:123, s. 191.

5.2 Praxis från domstol och Allmänna reklamationsnämnden

Den domstolspraxis som finns på området är tämligen begränsad och den övervägande delen av alla domar härrör från underinstanserna. Detta kan bero på att konsumenten i första hand vänder sig till ARN för att få sitt ärende prövat och som sista utväg för en process vidare till domstol. Många tvister når därför inte domstolen då parterna frivilligt rättat sig efter ARN:s rekommendationer.

Domstolen begär ofta yttranden från ARN i mål som berör 34 § första stycket 2 p. KKrL och den oaktsamhetsprövning som tillämpningen av paragrafen kräver. Därför har nämndens praxis fått en framträdande roll vid tillämpningen av bestämmelsen. ARN har i sin praxis, med hänvisning till förarbetena, lagt stor vikt vid huruvida konsumenten har haft kontokortet under uppsikt eller inte. I regel bedöms en konsuments kontokortförlust som grovt oaktsam då denne brustit i sin uppsikt över kontokortet. Det framgår att det finns omständigheter kring kontohavarens kortförlust som typiskt sett ska ses som försvårande och leda till att förlusten bedöms som grovt oaktsam. Nämnden har, trots att försvårande omständigheter konstaterats, att utreda om det föreligger omständigheter i det enskilda fallet som motiverar ett avsteg från normalbedömningen. Vidare har nämnden ansett att lydelsen i paragrafen vid en aktsamhetsbedömning, inte ska omfatta en bedömning av hur kontohavaren hanterat koden till sitt kontokort.⁷¹

5.2.1 Tillgrepp av kontokort ur bil

En kortförlust som sker efter det att någon har lämnat sitt kontokort i en bil har föranlett många avgöranden från ARN och några få från domstol. De frågeställningar som har aktualiserats i praxis från allmän domstol har dock besvarats i enlighet med de motiveringar ARN framhållit i sina avgöranden.

Av samtliga fall på området i denna studie framgår, att det anses grovt oaktsamt att förlora kontokortet genom att ha kvarlämnat det i en bil som inte stått under direkt uppsikt. Det synes därför enligt praxis inte ha någon vidare betydelse om bilen var låst eller inte, hur länge kontohavaren lämnat bilen utan uppsikt eller under vilken tidpunkt på dygnet tillgreppet skett. Vidare har det inte tagits någon hänsyn till huruvida exempelvis plånboken eller väskan med kontokortet i legat synlig i bilen eller inte.⁷²

Det finns framförallt ett ärende från ARN där nämnden i plenum givit en utförligare motivering kring hur en oaktsamhetsbedömning bör genomföras

⁷¹ SOU 2005:108, s. 245.

⁷² Se bland annat ARN:s avgöranden: 1999-2533, 1999-1675, 1999-0533 samt 1999-0677.

vid tillgrepp av kontokort ur bil. I övrigt har ARN i liknande situationer hänvisat till detta avgörande, vilket tyder på att det är viktigt på området.⁷³

N hade lämnat sin handväska i bilen under tio minuter medan hon hämtade sitt barn på dagis. När hon kom tillbaka till bilen hade någon brutit sig in i den och stulit hennes handväska, med bland annat ett bankomatkort. Det visade sig senare att uttag hade gjorts med hjälp av kontokortet till ett belopp om 9 200 kr. N yrkade att banken skulle ersätta de uttagna beloppen, vilket banken i sin tur bestred. Banken hävdade att N förlorat kortet genom grov oaktsamhet då hon uppenbarligen inte hade haft bilen med handväska och kort under tillförlitlig uppsikt.

Nämnden poängterade i sin bedömning att det måste anses vara oaktsamt att lämna kvar kontokortet i bilen på det sätt N gjort, och belyste samtidigt huruvida denna oaktsamhet var att betrakta som grov. Nämnden betonade att det normalt får anses grovt oaktsamt att lämna kvar kontokort i en bil som inte står under uppsikt, särskilt mot bakgrund av vad som anförts i förarbetena till aktuell bestämmelse. Vidare framhölls att det finns ytterligare skäl som motiverar en sådan bedömning, som till exempel att det är känt att det är lätt att bryta sig in i bilar och att inbrottsfrekvensen för bilinbrott är hög. Det kan dock enligt nämnden inte generellt uteslutas att det kan finnas omständigheter i det enskilda fallet som motiverar en annan bedömning av vad som får anses vara grovt oaktsamt.⁷⁴

I förevarande fall hade N lämnat sin bil utan uppsikt på en plats där en inte försumbar stöldrisk förelåg. Utöver att låsa bilen vidtog N inte några särskilda säkerhetsåtgärder för att motverka denna stöldrisk. Nämnden fann därav att N:s beteende, att lämna kvar väskan med kontokortet i bilen, inte kunde anses utgöra ett normalt aktsamt beteende och att det utan tvekan funnits möjligheter för henne att medföra kontokortet när hon lämnat bilen. Således fann majoriteten av nämnden att N förlorat kontokortet genom grov oaktsamhet och biföll därför inte hennes yrkande.⁷⁵

En minoritet av nämnden ansåg istället att N:s yrkande bort bifallas mot bakgrund av att det inte bör anses onormalt att lämna kvar sina tillhörigheter i bilen när man endast under en kortare stund avlägsnar sig. Vidare framhölls att hänsyn borde tas till att N vid tillfället var stressad och försenad, ett tillstånd i vilket man ofta gör sig skyldig till förbiseenden. Minoriteten motiverade reservationen beträffande oaktsamhetsbedömningen genom att jämföra begreppet grov oaktsamhet i svensk rätt och visa på skillnader i tillämpningen av begreppet inom olika områden. Således fann

⁷³ Se ARN:s avgörande: 1999-2533. Jfr även med 1999-0677, där M under en mycket kort stund avlägsnat sig från bilen för att rusa in i en affär och hämta en kartong. När hon kom tillbaka hade den väska som innehöll hennes kontokort sedermera stulits genom ett bilinbrott. Hon spärrade kortet snarast, men uttag om 13 400 kr hade då redan hunnit göras. Nämnden tog i sin oaktsamhetsbedömning inte hänsyn till den korta period som kontohavaren lämnat bilen under uppsikt och inte heller den omständighet att väskan legat skydd i bilen. Nämndens majoritet ansåg att M således förlorat kortet genom grov oaktsamhet då hon lämnat sin bil utan uppsikt på en plats där en inte försumbar stöldrisk förelåg.

⁷⁴ Se ARN:s avgörande: 1999-2533.

⁷⁵ Se ARN:s avgörande: 1999-2533.

minoriteten att den oaktsamhet som N visat i samband med förlusten av kontokortet inte kunde anses som grov.⁷⁶

Det förefaller endast finnas ett ärende i min studie av ARN-avgöranden, där en konsument inte ansetts ha förlorat sitt kort genom grov oaktsamhet när denna lämnat sitt kontokort i en väska i en låst bil.⁷⁷

M hade förvarat sitt kort i sin handväska som hon lämnat kvar i sin låsta bil. Hon var ifrån bilen under högst två till tre minuter under det att hon lämnade sitt barn på ett daghem, beläget cirka 30 meter från den plats där hon parkerat bilen. Bilen var under stor del av denna tid inom synhåll för M. Enligt M var området lugnt och anledning saknades att anta att stöldrisken skulle vara förhöjd.

Nämnden framhöll i sin motivering att det framstätt som mindre välbetänkt av M att lämna kvar plånboken med kortet i bilen. Men att det med hänsyn till de omständigheter som framgått av utredningen inte visats att kortförlusten orsakats av en sådan allvarlig oaktsamhet att denna varit att beteckna som grov.⁷⁸

De faktorer som således varit avgörande för ärendets utgång har varit att M haft viss uppsikt över bilen, att hon lämnat bilen under endast två till tre minuters tid, att bilen var låst och att den var parkerad på en lugn plats utan förhöjd stöldrisk.⁷⁹

I jämförelse med övriga ärenden där grov oaktsamhet ansetts föreligga, förefaller den viktigaste skillnaden ha legat i att kontohavaren i detta ärende haft viss uppsikt över bilen, till skillnad från övriga ärenden där kontohavaren inte haft någon uppsikt över bilen. Naturligtvis borde även kombinationen av övriga omständigheter i ärendet haft betydelse för ärendets utgång, dvs. den korta tiden bilen lämnades, det korta avståndet kontohavaren befann sig från bilen och det lugna området där bilen parkerats.

Gemensamt för samtliga avgöranden i studien på området är att majoriteten av nämnden inte diskuterat hur uttagen möjliggjorts utan den obehöriga användarens vetskap om kortets PIN-kod.⁸⁰

En minoritet i nämnden har dock framhållit att en sådan utredning bör utföras, då kortkoden måste betraktas som en del av kortet, då kortet inte utan kod kan nyttjas på det sätt det är avsett. Minoriteten har bland annat till stöd för denna uppfattning betonat att den lapp med upplysning om aktuell kod som kontohavaren får i samband med att kortet tillställts densamme, enligt sedvanliga kontovillkor ska förstöras. Vidare har nämndens minoritet framhållit att det enligt vanliga kontovillkor framgår att en anteckning om koden inte får förvaras tillsammans med kortet. Mot bakgrund av detta anser

⁷⁶ Se ARN:s avgörande: 1999-2533.

⁷⁷ Se ARN:s avgörande: 1993-2973.

⁷⁸ Se ARN:s avgörande: 1993-2973.

⁷⁹ Se ARN:s avgörande: 1993-2973.

⁸⁰ Jfr ARN:s avgörande: 1992-4270.

därför denna minoritet, att en kontohavare inte borde kunna undgå betalningsansvar för obehöriga uttag om denne förvarat kort och kod i strid mot kontokortavtalet.⁸¹

5.2.2 Tillgrepp av kontokort ur bostad och hotell eller liknande

Av ARN:s avgöranden framgår, i enlighet med förarbetena, att grov oaktsamhet normalt inte anses föreligga, om ett kontokort förloras när det förvaras i bostaden. Det kan dock finnas särskilda omständigheter i det enskilda fallet där det finns anledning att frånga den normala bedömningen.⁸²

Någon vägledning kring vilka dessa särskilda omständigheter kan tänkas vara nämns inte vidare i nämndens avgöranden. Att lämna sin dörr olåst är enligt ett pleniavgörande från ARN inte ensamt en sådan försvårande omständighet som föranleder att normalbedömningen ska frångås.⁸³

Det förlorade kortet hade förvarats i en jacka som hängde i en olåst hall till en lägenhet belägen i ett flerbostadshus. Det stals medan familjen låg och sov. Nämnden konstaterade att det med hänsyn till att dörren var olåst, måste anses vara oaktsamt att förvara kontokortet på det sätt som skett under natten medan familjen sov men att kontokortet inte kan anses ha förlorats genom grov oaktsamhet.

I ett annat avgörande har ett kontokort som förvarades i kontohavarens omedelbara närhet under övernattning i olåst rum under ett idrottsläger inte heller ansetts förlorat genom grov oaktsamhet.⁸⁴

Kortet hade stulits nattetid då N under en hockeyskola övernattade i en skolbyggnad. Dörren till det rum där N sov tillsammans med sju andra personer var olåst. Kortet förvarades i hans shorts som låg intill sängen. I korridoren utanför rummet fanns en "nattvakt" i form av en förälder. Denne lämnade lokalerna när allt var lugnt och tyst i byggnaden, varpå kortet senare stulits.

Nämnden uttalade i avgörandet att kontohavaren inte bestulits i sitt hem men att N förvarat kortet i sin omedelbara närhet när han sov i det rum som tjänade som hans tillfälliga bostad under ett idrottsläger. Nämnden ansåg vidare att en sådan förvaring inte kan anses utgöra ett onormalt beteende i den aktuella situationen. Enligt nämndens mening förelåg det inte heller några sådana särskilda omständigheter som bort föranleda N att iaktta större försiktighet eller vidta ytterligare försiktighetsåtgärder.⁸⁵

En betydligt strängare bedömning följer av praxis i situationer där kontokort förlorats i samband med hotellvistelser.⁸⁶

⁸¹ Se ARN:s avgörande: 1992-4270.

⁸² Se ARN:s avgöranden: 2001-4153 och 1999-1705.

⁸³ Se ARN:s avgörande: 1999-1705.

⁸⁴ Se ARN:s avgörande: 2001-4153.

⁸⁵ Se ARN:s avgörande: 2001-4153.

⁸⁶ Se hovrätten för Västra Sverige, dom den 3 juli 2003, mål nr T 2601-02.

I ett rättsfall från hovrätten för Västra Sverige, framgår att det anses grovt oaktsamt att lämna ett kontokort utan uppsikt på ett hotellrum. Detta mot bakgrund av att ett kontokort är en värdehandling, att många personer har tillgång till ett hotellrum och att stöldrisken därför får bedömas som relativt hög. Vidare framgår av domen att det vid denna bedömning saknar betydelse om kortet förvarats i en låst resväska eller inte.⁸⁷

Det framgår vidare från ett avgörande av ARN att lägenhetshotell är att jämställa med ett vanligt hotell vid bedömningen av huruvida grov oaktsamhet förelegat vid förlust av kontokort.⁸⁸

C bodde tillsammans med sin dotter på ett lägenhetshotell. C var själv ute på eftermiddagen men hennes plånbok i vilken hon förvarade sitt kontokort låg kvar i en väska på en säng innanför ytterdörren. Hennes dotter låg och läste i det andra av lägenhetens två rum. Någon öppnade den olåsta ytterdörren och tillgrep plånboken och kortet utan att dottern märkte detta. C yrkade betalningsbefrielse för de tre obehörig uttag som hann göras med kortet innan det spärrades.

Nämnden framhöll i sitt avgörande att hotellrum typiskt sett är en plats där det föreligger en förhöjd stöldrisk, låt vara att rummet i det aktuella fallet legat i ett lägenhetshotell i vilket två rum förhyrts. Vidare anförde ARN att ytterdörren hade varit olåst och kortet hade förvarats i en väska precis innanför dörren ut till korridoren. ARN menade att även om C:s dotter befunnit sig i det angränsande rummet, hade det uppenbarligen funnits både tid och tillfälle för någon att stjäla kortet. Det hade vidare varit lätt för C att förhindra stölden genom att ta med sig kortet, låsa dörren eller förvara kortet på ett sådant sätt att hennes dotter hade uppsikt över det. Nämnden fann därmed att kortet måste anses ha förlorats genom grov oaktsamhet.⁸⁹

5.2.3 Förlust av kontokort pga ficktjuv

Nämnden har i olika pleniavgöranden funnit att den som förvarat sitt kontokort på sig eller intill kroppen, oavsett om det burits i en bakficka, handväska eller ryggsäck, inte kan sägas ha lämnat kvar kortet utan uppsikt och att en utgångspunkt i dessa fall därför är att förlusten normalt inte kan anses ha skett genom grov oaktsamhet.⁹⁰

Nämnden har i ett pleniavgörande funnit att den som under en spårvagnsfärd förvarat sitt kort i en väska som stått mellan fötterna inte kan anses ha förlorat det genom grov oaktsamhet.⁹¹ Inte heller har det ansetts grovt oaktsamt när en kontohavare förlorat sitt kort vilket förvarats i en

⁸⁷ Se hovrätten för Västra Sverige, dom den 3 juli 2003, mål nr T 2601-02.

⁸⁸ Se ARN:s avgörande: 2002-8212.

⁸⁹ Se ARN:s avgörande: 2002-8212.

⁹⁰ Se ARN:s avgöranden: 2000-4837, 2000-6972, 2000-8049 samt 2000-8208.

⁹¹ Se ARN:s avgörande: 1999-2023.

väska som inte burits intill kroppen, utan hängt på en rollator som kontohavaren förmodats ha hållit i.⁹²

I ett annat ärende, vilket belyste oaktsamhetsbedömningen vid en kontokortsförlust på en krog, hade E under ett besök på Berns haft sin väska, där plånboken med kortet fanns, dels hängande på axeln och dels placerad framför sig mellan fötterna. Vid något tillfälle hade hon tagit fram plånboken för att betala.⁹³

Nämnden ansåg att även om förlusten av kortet hade inträffat under ett besök på en krog, där många människor varit i rörelse, måste hon med tanke på väskans placering anses ha hållit den under viss uppsikt. Enligt nämnden hade något egentligt alternativ till hennes sätt att handha väskan knappast ha funnits. Mot denna bakgrund kunde det enligt nämndens mening inte anses visat att E förlorat kortet genom grov oaktsamhet.⁹⁴

5.2.4 Tillgrepp av kontokort efter drogning

ARN har i två avgöranden behandlat rekvisitet grov oaktsamhet i samband med tillgrepp av kontokort efter drogning.⁹⁵

Under en vistelse i Bangkok i juni 1997 blev W drogad då han en kväll befann sig på en bar. Han slocknade och var borta i flera timmar. När han vaknade tog han en taxi till hotellet och gick till sängs. Strax före midnatt upptäckte han att ett kreditkort, som han hade förvarat under kläderna i ett bälte kring midjan, var stulet.

I detta fall konstaterade nämnden att det av utredningen framgick att W vid förvaringen av kortet anses ha iakttagit normal aktsamhet. Vidare diskuterade nämnden huruvida W genom att dricka sprit med okända personer varit grovt oaktsam. Nämnden framhöll att det inte kan anses grovt oaktsamt att umgås med okända personer på det sätt som W gjort. Däremot får det anses vara grovt oaktsamt om man därvid berusar sig så att man själv tappar kontrollen. Utredningen i ärendet gav emellertid inte vid handen att W druckit sprit i en sådan omfattning eller frivilligt drogat sig så att han förlorat medvetandet. Mot bakgrund av detta ansåg ARN att han inte anses ha förlorat kortet genom grov oaktsamhet.⁹⁶

Nämnden kom till motsatt resultat i ett annat ärende.⁹⁷

Under ett besök i Manila i Filippinerna i februari 2002 blev P drogad med sömnmedel och rånad på sitt Visa-kort. Under sitt besök träffade han tre personer som visade honom runt i staden. Personerna bjöd honom på en mango och en öl. En stund efter att han ätit mangon och druckit upp ölen så slutade han att minnas. Nästa förmiddag vaknade han upp på sitt

⁹² Se ARN:s avgörande: 2001-5689.

⁹³ Se ARN:s avgörande: 1995-5354.

⁹⁴ Se ARN:s avgörande: 1995-5354.

⁹⁵ Se ARN:s avgöranden: 1997-5011, samt 2002-4742.

⁹⁶ Se ARN:s avgörande: 1997-5011.

⁹⁷ Se ARN:s avgörande: 2002-4742.

hotellrum runt klockan elva. Han märkte då att han blivit bestulen på alla sina värdesaker och spärrade kortet omedelbart.

Nämnden framhöll i förevarande fall att P befunnit sig utomlands och där vistats i miljöer där stöldrisken får anses förhöjd och där ökad vaksamhet krävs. Genom att P, trots att han varit medveten om detta, har låtit sig bjudas på frukt och dryck av okända personer, med risk för att råka ut för allvarliga följder, ansåg nämnden att kortet får anses ha förlorats genom grov oaktsamhet.⁹⁸

Enligt min mening synes det således ha betydelse om kontohavaren varit medveten om att det i en miljö funnits risk för stöld vilken krävt ökad vaksamhet och ändock frivilligt låtit sig exponeras i den.

I båda avgöranden hade kontohavarna umgåtts med främmande personer och druckit alkohol. Men i det sist behandlade avgörandet hade kontohavaren dessutom låtit sig bjudas på både mat och dryck av främmande personer. Denna omständighet torde ha haft viss betydelse till varför oaktsamheten hos kontohavaren i detta fall bedömdes som grov.

5.2.5 Tillgrepp av kontokort på arbetsplats, ur förvaringsskåp m.m.

Enligt nämndens fasta praxis anses det som grovt oaktsamt att lämna kvar ett kontokort i ett förvaringsutrymme som inte är låst, såsom i ett olåst tjänsterum eller en olåst skrivbordslåda. Det kan dock finnas omständigheter som kan leda till att normalbedömningen beträffande vad som ska anses som grov oaktsamt bör frångås.⁹⁹

I ett hovrättsfall bedömdes huruvida E förfarit grovt oaktsamt, då denne lämnade sitt kort i en låda på ett behandlingshem utan uppsikt under ett toalettbesök på en intilliggande toaletten. Domstolen fann att utredningen i målet visade att de intagna patienterna på behandlingshemmet inte rutinmässigt informerades om stöldrisken eller vikten av att förvara sina värdesaker i ett för patienterna tillställt kassaskåp. Omständigheten att det varit fråga om ett behandlingshem för narkotikamissbrukare förändrade inte domstolens oaktsamhetsbedömning då E obesträtt uppgett att han aldrig lämnade sin plånbok på rummet annat än vid toalettbesök. Domstolen konstaterade att E förlorat sitt kontokort på grund av oaktsamhet men att oaktsamheten dock inte kunde bedömas som grov.¹⁰⁰

En kontohavare har vidare varken enligt nämndens eller enligt domstolens praxis, vid förlust av sitt kontokort bedömts handlat grovt oaktsamt, när

⁹⁸ Se ARN:s avgörande: 2002-4742.

⁹⁹ Se ARN:s avgörande: 2001-3538, samt 2005-0247.

¹⁰⁰ Se Svea hovrätts dom den 30 september 1996, mål nr T 669/96.

denne förvarat sitt kort i ett låst klädsåp på ett träningscenter under en kortare stund.¹⁰¹

¹⁰¹ Se Svea hovrätts dom den 28 januari 2003, mål nr FT 9501/02, RH 2003:1, samt ARN:s avgörande: 2001-3538.

6 Sen spärranmälan

I 34 § första stycket 3 p. KKrL anges det fallet att kontohavaren eller annan behörig användare har förlorat besittningen av kortet på något annat sätt än genom frivilligt överlämnande till annan eller grov oaktsamhet.¹⁰²

Den tredje punkten tar sikte på situationer där den behöriga användaren av kontokortet inte alls, eller endast i mindre mån, kan lastas för att kortet har förlorats, exempelvis om kontohavaren har blivit tvingad att lämna ifrån sig kontokortet. I en sådan situation kan kontohavaren gå helt fri från betalningsansvar för belopp som har påförts kontot genom att kontokortet har använts av någon obehörig person, om kontohavaren eller den som annars var behörig att använda kortet snarast efter det att förlusten har upptäckts anmäler förlusten till kreditgivaren. Om kontohavaren gjort en förlustanmälan, blir inte kontohavaren ens betalningsskyldig för sådana uttag som gjorts före förlustanmälan. Det åligger i princip kontohavaren att visa när anmälan har gjorts och kravet på styrkan i bevisningen får hållas på måttlig nivå.¹⁰³

Om en kontohavare förlorat kontokortet i enlighet med någon av paragrafens två andra punkter exempelvis genom en oaktsamhet som inte konstaterats som grov, ska likväl prövas om kontohavaren är betalningsskyldig på grund av för sen spärranmälan, enligt tredje punkten. I de fall som avses i paragrafens första stycke 1 p. och 2 p. KKrL kan däremot kontohavaren bara undgå betalningsansvar för de obehöriga uttag som gjorts efter förlustanmälan. Kontohavaren kan dock alltid bli betalningsskyldig, enligt 34 § andra stycket KKrL, om han har förfarit svikligt.¹⁰⁴

I förarbetena berörs inte vidare vad som ska betraktas som snarast efter det att förlusten har upptäckts.¹⁰⁵ Domstolen och ARN har däremot fått ta ställning till frågan i många fall.

I ett plenumavgörande från ARN framgår att nämnden anser att vid en bedömning kring rekvisitet snarast inte endast bör beaktas den tid som gått mellan upptäckten av förlusten och anmälan av densamma. Det bör även bedömas vad kontohavaren kunnat göra i den aktuella situationen och vad denne faktiskt gjort, vilket får ställas i relation till vad som hade kunnat krävas av kontohavaren i den aktuella situationen. Nämnden framhöll i samma avgörande att bestämmelsen ska tolkas så att kontohavaren endast ansvarar för sådana obehöriga transaktioner som hade kunnat förhindras om förlustanmälan hade skett i rätt tid.¹⁰⁶

¹⁰² Se bilaga 1 för 34 § KKrL:s lydelse.

¹⁰³ Eriksson, Anders m.fl., Konsumentkrediter, s. 319-321.

¹⁰⁴ Eriksson, Anders m.fl., Konsumentkrediter, s. 320.

¹⁰⁵ Se prop. 1976/77:123, s. 190-192.

¹⁰⁶ Se ARN:s avgörande: 1999-2023.

Likaså har allmän domstol uttalat att vid bedömning av om en förlust anmäls snarast, ska inte enbart den tid som gått mellan upptäckten och anmälan av förlusten av bankkortet beaktas. I varje enskilt fall måste en helhetsbedömning av samtliga omständigheter utföras.¹⁰⁷

I ett fall från ARN ansåg nämnden att kontohavaren inte snarast efter förlusten anmält denna till kortutgivaren.¹⁰⁸

Kontohavaren hade förlorat sitt kort när hon var och handlade i en livsmedelsaffär. Hon upptäckte förlusten ca kl. 14.15 och de obehöriga uttagen gjordes mellan kl. 15.14-15.27. Hon ringde och spärrade kortet kl. 15.37.

Nämnden framhöll att kontohavaren i förevarande fall hade haft flera olika möjligheter att anmäla förlusten och därigenom förhindra de obehöriga uttagen. De omständigheter som kontohavaren hade åberopat, att hon inte kunde spärra kortet då hon inte hade någon mobiltelefon och att hon var övertygad om att hon var tvungen att uppge kortnumret vilket hon inte kunde minnas hade således ingen betydelse. Nämnden menade att kontohavaren borde ha kunnat låna en telefon i butiken där kontokortet tillgreps för att ringa till kortutgivaren och spärra kortet. Nämnden poängterade dock att det är rimligt att den som har förlorat ett kort medges viss tid för att leta efter det förlorade kortet, men preciserade inte begreppet vidare.¹⁰⁹

I ett annat avgörande från ARN framgår att det är acceptabelt att den som har förlorat sitt kort i sin bostad ges längre tid att leta efter sitt kontokort än den som förlorar sitt kort på offentlig plats.¹¹⁰

En kontohavare blev en förmiddag bestulen på sitt kontokort i sin bostad. Dörren till bostaden var olåst, och kontokortet låg i K:s plånbok som i sin tur låg i hennes handväska. När hon vid 18-tiden behövde sin plånbok kunde hon inte finna den. Hon ägnade hela kvällen åt att försöka hitta den och spärrade först kortet nästa dag, då hon inte hade någon tanke på att den blivit stulen.

Enligt nämndens mening måste det anses naturligt att kontohavaren svårligen kunde ha trott att en stöld hade ägt rum. Därav framstod det som acceptabelt att hon, innan anmälan gjordes, grundligt sökte igenom bostaden och noga tänkte över var hon kunnat ha förlagt plånboken. Nämnden fann därför att det under dessa omständigheter varit acceptabelt att anmälan skett först nästa morgon, när kontohavaren insett att hon måste ha förlorat sin plånbok med det aktuella kortet.¹¹¹

I lagparagrafen anges inget krav på hur en förlustanmälan ska utföras, förutom att den ska göras hos kreditgivaren. Inte heller i förarbetena har detta behandlats. Det synes mot bakgrund av bestämmelsen i normalfallet

¹⁰⁷ Se Svea hovrätt, FT 9501/02, RH 2003:1.

¹⁰⁸ Se ARN:s avgörande: 2001-7171.

¹⁰⁹ Se ARN:s avgörande: 2001-7171.

¹¹⁰ Se ARN:s avgörande: 1997-2728.

¹¹¹ Se ARN:s avgörande: 1997-2728.

ankomma på kontohavaren att spärranmäla kortet hos kreditgivaren innan denne polisanmäler förlusten.¹¹²

Det förefaller enligt förarbetena inte spela någon roll vem som utför en förlustanmälan hos kortutgivaren. Således torde det få verkan om någon som har hittat ett kontokort anmäler detta till kortutgivaren, på så vis att kontohavarens betalningsansvar för fortsatt obehörigt användande av kortet upphör, om det därvid går att klarlägga vilket konto anmälan gäller.¹¹³

¹¹² Kellagher, Thomas m.fl., Kontokort och elektroniska banktjänster, s. 19.

¹¹³ Eriksson, Anders m.fl., Konsumentkrediter, s. 325.

7 Sammanfattning av utredningens författningsförslag

7.1 Bakgrund

Utredningen om obehörig användning av kontokort samt konsumentskydd vid s.k. modemkapning har i betänkandet gjort en översyn av bestämmelserna i 34 § KKrL.¹¹⁴

Utredningen har konstaterat att det finns ett samhällsekonomiskt behov av att kontokortanvändningen ökar i samhället. Vidare har utredningen redogjort för att lagstiftningen bör anpassas till marknads- och teknikutvecklingen. Konsumentskyddet bör stärkas genom att de risker som konsumenten löper vid användningen begränsas och att tillämpningen av regleringen ska vara så enkel att flertalet ärenden kan lösas snabbt.¹¹⁵

Mot bakgrund av detta har utredningen föreslagit en ny lag som skulle komma att upphäva och ersätta 34 § KKrL.¹¹⁶

Nedan följer en sammanfattning av författningsförslaget.

7.2 Begränsat betalningsansvar

Enligt 34 § KKrL lydelse kan en kontohavare hållas obegränsat betalningsansvarig vid obehöriga transaktioner med kontokort. Utredningen har bedömt att detta inte är en tillfredställande reglering, bland annat då till synes små skillnader i hanteringen av kortet har lett till olika utgång i praxis, vilket medfört stora ekonomiska konsekvenser för kontohavaren.¹¹⁷

Enligt 5 § i utredningens författningsförslag, har kontohavaren ålagts ett begränsat betalningsansvar om 12 000 kr eller det lägre belopp som transaktionerna avser, om de obehöriga transaktionerna kunnat genomföras på grund av att kontohavaren handlat grovt oaktsamt eller underlåtit att underrätta utfärdaren snarast efter att ha insett eller haft skälig anledning att anta att kortet förlorats, eller att koden kommit till annans kännedom.¹¹⁸

¹¹⁴ SOU 2005:108, Betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort m.m.

¹¹⁵ SOU 2005:108, s. 11-12.

¹¹⁶ Se bilaga 2 för utredningens förslag till lag om betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort m.m.

¹¹⁷ SOU 2005:108, s. 236.

¹¹⁸ Se bilaga 2 för 5 § lydelse.

Med grov oaktsamhet enligt författningsförslagets 5 §, ska enligt utredningen avses sådan hantering av kort och kod som markant avviker från en rimlig aktsamhetsnorm. Slarv och glömska, som de flesta under stress eller olyckliga omständigheter kan göra sig skyldiga till, ska normalt inte utgöra grov oaktsamhet. Betalningsansvar på grund av grov oaktsamhet bör således enligt utredningens mening komma i fråga endast i särskilda undantagsfall.¹¹⁹

Aktsamhetsbedömningen, enligt utredningens föreslagna regel, tar alltså i hög grad sikte på andra förhållanden än den nuvarande, då bland annat en helhetsbedömning av hanteringen av kortet och den personliga koden ska utföras.¹²⁰ Vid en bedömning torde endast i undantagsfall kontohavarens individuella förutsättningar att hantera kort och kod kunna beaktas, exempelvis hög ålder. Om den obehöriga transaktionen vidtagits utan användande av kod, ska således bara hanteringen av kortet beaktas. Ansvar enligt 5 § förutsätter därför att det finns ett orsakssamband mellan kontohavarens handlande och de obehöriga transaktionerna. Det förhållandet att kortet hanterats med allvarlig oaktsamhet bör inte nödvändigtvis leda till att hanteringen i sin helhet anses grovt oaktsam, om förvaringen av koden varit betryggande. Inte heller bör allvarlig oaktsamhet vid förvaringen av koden nödvändigtvis leda till ansvar, om kortet har hanterats omsorgsfullt.¹²¹

Utredningen har vidare påpekat, att det beträffande kontohavarens hantering av koden, måste beaktas att en kontohavare ofta har flera olika kort med koder att hålla reda på och att det inte är rimligt att begära att alla människor ska lära sig dessa utantill. Kontohavaren tillåts enligt utredningens förslag maskera sin kod, till exempel genom att anteckna sin kod som ett fiktivt telefonnummer i en telefonlista, som medförs i plånboken tillsammans med kortet. En kontohavare som direkt skriver sin kod på kortet eller som förvarar koden antecknad på en lös lapp i direkt anslutning till kortet, måste enligt utredningen dock i allmänhet anses utgöra exempel på förfaringsätt som markant avviker från en rimlig handlingsnorm. Utredningen har dock uttalat att det måste finnas situationer där kontohavaren även i sådana fall inte bör drabbas av ansvar, exempelvis om kortet stulits genom inbrott i bostaden utan att kontohavaren genom oaktsamhet bidragit till att inbrottet kunde genomföras.¹²²

Enligt den andra punkten i författningsförslagets 5 §, kan ansvar göras gällande om en obehörig transaktion kunnat genomföras till följd av att kontohavaren underlåtit att underrätta utfärdaren snarast efter att ha insett eller haft skälig anledning att anta att ett kontokort förlorats. Detsamma ska gälla om en annan än en kontohavare har fått vetskap om en till kontot hörande kod eller fått tillgång till något annat identifieringsmedel som hör till kontot. För att kontohavaren ska bli betalningsansvarig krävs således att

¹¹⁹ SOU 2005:108, s. 248.

¹²⁰ SOU 2005:108, s. 248.

¹²¹ SOU 2005:108, s. 301.

¹²² SOU 2005:108, s. 301-302.

det ska finnas ett orsakssamband mellan kontohavarens underlåtenhet att snarast underrätta utfärdaren och de obehöriga transaktionerna. Enligt paragrafens rekvisit avseende att underrättelsen ska ske snarast menas, enligt utredningen, att kontohavaren ska vidta denna åtgärd så snart det är möjligt. Kontohavaren ska dock ha rimlig tid på sig att ta reda på spårnumret och få tillgång till en telefon, vilket i olika situationer kan ta olika lång tid. Omständigheter som kan beaktas vid en prövning kan bland annat vara, att kontohavaren är uppriven eller brister i rationalitet då denne blivit utsatt för en stöld eller annat brott. Det synes i allmänhet inte acceptabelt att en kontohavare avvaktar att vidta underrättelseåtgärder tills banken öppnar nästa dag. Om kontohavaren haft skälig anledning att anta att ett kontokort förlorats eller att koden kommit till annan persons kännedom, kan ansvar enligt paragrafen också utgå. Ett exempel där rekvisitet skälig anledning kan komma att aktualiseras, är den då en kontohavare efter att ha utsatts för ett tillgreppsbrott, inte förvissat sig om huruvida kortet stulits eller inte.¹²³

Av författningsförslagets 2 § 3 p. framgår att bestämmelserna om en kontohavares betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort ska tillämpas även vid obehörig användning av koder eller andra identifieringsmedel som utfärdats för att kontohavaren elektroniskt ska styrka sin behörighet att genomföra kontantuttag, betalningar och andra överföringar av pengar. Således bör aktsamhetsbedömningen i 5 § och vad som i övrigt anförts ovan grundas på i huvudsak samma omständigheter som beträffande kontokort, när det gäller en kontohavares hantering av sin personliga behörighetskod och andra identifieringsmedel som används för att disponera exempelvis Internetbank eller liknande självbetjäningstjänster.¹²⁴

Införandet av en bestämmelse om ansvarsbegränsning eller en så kallad takregel, syftar enligt utredningen till att säkerställa att användningen av ett kontokort inte ska vara förknippad med en risk för kontohavaren att drabbas av avsevärda ekonomiska förluster. Vidare har bestämmelser med sådant innehåll tillämpats under en längre tid i både Danmark och Norge utan anmärkningsvärda komplikationer.¹²⁵

Utfärdaren av ett kontokort ska dock fortfarande kunna hålla kontohavaren obegränsat ansvarig för obehöriga transaktioner, men endast om denne frivilligt överlämnat kortet eller uppgett koden för annan eller genom svek bidragit till den obehöriga transaktionen enligt 6 §. Rekvisiten i sistnämnd paragraf, ska innefatta samma situationer som gällande lagreglering tar sikte på.¹²⁶ Paragrafens tredje stycke innebär dock en nyhet i förhållande till gällande rätt. Enligt detta stycke kan kontohavarens ansvar jämkas om det med hänsyn till kontohavarens handlande och övriga omständigheter skulle framstå som uppenbart oskäligt att hålla kontohavaren fullt

¹²³ SOU 2005:108, s. 304-305.

¹²⁴ Se vidare SOU 2005:108, s. 303-304.

¹²⁵ SOU 2005:108, s. 251.

¹²⁶ Se avsnitt 4, samt SOU 2005:108, s. 242-244.

betalningsansvarig, trots att ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel frivilligt överlämnats eller en kod uppgetts. Utredningen har som tänkbara situationer till bestämmelsens tillämpbarhet bland annat uppgett den, då en kontohavare vilseletts att överlämna kortet till en obehörig person, eller då en sjuk eller handikappad kontohavare utsatts för brott av en fullmäktig. Den sistnämnda bestämmelsen är enligt utredningen dock avsedd att tillämpas endast i särskilda undantagsfall.¹²⁷

7.3 Självrisk

Enligt 4 § i utrednings författningsförslag får kontohavaren hållas ansvarig för 1 000 kr, eller det lägre belopp som transaktionerna avser, när obehöriga transaktioner utförts genom inknappning av rätt kod och ett mer omfattande ansvar inte följer av 5 eller 6 §§.¹²⁸

Utredningens författningsförslag beträffande självrisk innebär i praktiken ett strikt ansvar upp till självriskbeloppet. Denna självrisk ska exempelvis utgå då obehöriga transaktioner med hjälp av kod möjliggjorts även då kontohavaren handlat aktsamt eller ringa oaktsamt. Enligt utredningen får det anses i det närmaste omöjligt att en obehörig person gissar sig till den kod som hör till ett kontokort. En bestämmelse om självrisk skulle därför ge kontohavaren ett klart incitament att hantera kort och kod omsorgsfullt. Bestämmelsen ger därmed kortutgivaren en möjlighet att i sina avtalsvillkor föreskriva betalningsansvar för kontohavaren med en självrisk, i fall då obehöriga korttransaktioner har skett genom inknappning av rätt kod.¹²⁹

Utredningen har inte ansett det nödvändigt att införa en föreskrift som gör det möjligt att ålägga kontohavaren en självrisk beträffande obehöriga transaktioner som har genomförts utan inknappning av kod, även om en sådan lösning skulle ge kontohavaren ytterligare incitament att hantera kortet omsorgsfullt. Utredningen har inte funnit några omständigheter som talar för att kontohavare i allmänhet hanterar sina kontokort så ovarsamt att en sådan reglering är påkallad. Vidare är systemsäkerheten vid transaktioner med namnunderskrift inte beroende av kontohavarens hantering av ett till kontot knutet identifieringsmedel, utan av att sälj företaget genomför de behörighetskontroller som inlösaren eller kortutgivaren bedömt vara nödvändiga. Utredningen har dessutom funnit att en sådan bestämmelse skulle medföra att transaktioner med kontokort utan kod, skulle minska stadigt.¹³⁰ Inte heller ska självrisk utgå om det disponerade kortet är förfalskat, som vid exempelvis skimming. I sådana situationer blir lagen över huvudtaget inte tillämplig.¹³¹

¹²⁷ Se bilaga 2 för 6 § lydelse.

¹²⁸ Se bilaga 2, för 4 § lydelse.

¹²⁹ SOU 2005:108, s. 255-256.

¹³⁰ SOU 2005:108, s. 253-257.

¹³¹ SOU 2005:108, s. 300.

När det gäller skyldigheten att betala självrisk vid kontokortsförluster bör enligt utredningen en sådan självrisk vara knuten till varje kort som har förlorats och därefter använts för obehöriga transaktioner. Således bör, enligt utredningens förslag, självrisk kunna utgå för fler än ett kort, i en situation när flera av kontohavarens kontokort använts obehörigen genom inknappning av kod.¹³²

Enligt författningsförslaget 4 § andra stycket, ska inte betalningsansvaret gälla om det framstår som uppenbart oskäligt att ålägga kontohavaren betalningsansvar. Utredningen har som exempel på en situation, då det skulle vara uppenbart oskäligt att ålägga en kontohavare att betala självrisk, nämnt den där kontohavaren har överlämnat kortet eller identifieringsmedlet och avslöjat koden på grund av våld, hot om våld eller annat tvång. Andra exempel som nämns är då en lös anteckning med koden stulits genom inbrott i en låst bostad eller att någon filmat inknappningen av koden och därefter stulit kortet. Utredningen understryker dock att självrisk som utgångspunkt ska kunna utgå även om kontohavaren sannolikt inte har handlat oaktsamt.¹³³ Utredningen framhåller dock att det inte framstår som ändamålsenligt, att som en förutsättning för självriskansvar, föreskriva att kontohavaren ska ha varit oaktsam. I och med detta bör därför en bestämmelse om självrisk kompletteras med en regel som anger att självrisk inte skall utgå, om det skulle vara uppenbart oskäligt. Enligt utredningens mening undviks härigenom att en kontohavare drabbas av självriskansvar i särskilt ömmande fall.¹³⁴

Ett av syftena med en självriskreglering är, enligt utredningen, att de flesta ärenden om obehörig användning ska kunna avslutas med att kontohavaren betalar självrisk, utan att någon vidare utredning bör utföras över huruvida kontohavaren i samband med förlusten agerat oaktsamt. Paragrafen ska inte vidare hindra en kortutgivare från att i enskilda fall avstå från att ta ut självrisk.¹³⁵

7.4 Undantag från betalningsansvar

I författningsförslaget 7 § regleras undantag från betalningsansvar för kontohavaren. Kontohavaren ska enligt bestämmelsen inte kunna göras betalningsansvarig för obehöriga transaktioner som utförs efter att kortet spärranmälts, trots vad som i vissa fall anges i författningsförslaget 4 och 5 §§ samt 6 § första stycket.¹³⁶

Enligt författningsförslaget 7 § 1 p. ska kontohavaren inte vara betalningsansvarig om transaktionerna har fullbordats efter att utfärdaren underrättats om att ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel förlorats,

¹³² SOU 2005:108, s. 300.

¹³³ SOU 2005:108, s. 300.

¹³⁴ SOU 2005:108, s. 257.

¹³⁵ SOU 2005:108, s. 300-301.

¹³⁶ SOU 2005:108, s. 307.

eller att någon obehörig fått vetskap om koden. Detsamma ska gälla om den obehöriga transaktionen fullbordats efter att kontohavaren av någon annan orsak begärt att tillträdet till kontot ska spärras. Ansvarsövergången bör enligt utredningen beräknas från när underrättelsen kommer någon som företräder utfärdaren tillhanda. Kontohavaren bör dock enligt förslaget inte försättas i en sämre ställning om denne vid uppringning till spärrnumret exempelvis hamnar i en telefonkö istället för att samtalet genast tas emot.¹³⁷

Kontohavaren ska, enligt paragrafens andra punkt, inte heller göras ansvarig om de obehöriga transaktionerna kunnat genomföras på grund av säkerhetsmässiga brister eller något annat fel som utfärdaren svarar för. Inte heller ska kontohavaren, enligt tredje punkten, göras ansvarig när en näringsidkare godtagit ett kort trots att näringsidkaren insåg eller borde inse att kortet användes utan kontohavarens samtycke.¹³⁸

Att kortutgivaren har det övergripande ansvaret för systemsäkerheten och svarar i förhållande till kontohavaren för att hans eller hennes konto är skyddat och endast kan disponeras efter det att föreskrivna kontroller skett, framgår inte av 34 § KKrL. Inte heller framgår uttryckligen enligt den nyssnämnda paragrafen att sälj företagen måste upprätthålla rutiner som innebär att föreskrivna kontroller följs för att undgå ansvar vid obehöriga transaktioner. Dessa principer har likväl ansetts tillämpliga med stöd av praxis, men har enligt utredningens författningsförslag uttryckligen fått framträda i 7 §.¹³⁹

Vidare följer av paragrafens fjärde och femte punkt, att kontohavaren inte ska vara ansvarig för obehöriga transaktioner om kontohavaren inte mottagit kortet eller transaktionerna avser belopp som överstiger vad som enligt avtal är disponibelt för kontohavaren. Dessa bestämmelser har inte uttryckligen reglerats i 34 § KKrL, men likväl tillämpats med stöd av praxis.¹⁴⁰

Enligt författningsförslaget 3 § får inte heller en kontohavare åläggas betalningsansvar för obehöriga transaktioner som kunnat utföras på grund av att ett nummer, eller någon annan uppgift som hör till ett kontokort, angetts vid ett distansavtal eller på något annat sätt kommit till annans kännedom, om inte betalningsansvar kan göras gällande enligt 6 § andra stycket.¹⁴¹

Enligt artikel 8 i EG:s distansavtalsdirektiv ska medlemsstaterna säkerställa att det finns lämpliga åtgärder som gör det möjligt för en konsument att begära annullering av en betalning vid bedräglig användning av hans eller hennes betalkort inom ramen för ett distansavtal.¹⁴² Regeringen bedömde i

¹³⁷ SOU 2005:108, s. 308.

¹³⁸ SOU 2005:108, s. 308-309.

¹³⁹ SOU 2005:108, s. 258-259.

¹⁴⁰ SOU 2005:108, s. 309-310, se även ARN:s avgöranden: 2003-8628, samt 1999-2023.

¹⁴¹ SOU 2005:108, s. 14, 264-265, 298.

¹⁴² Se Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal.

samband med genomförandet av direktivet, att svensk rätt med hänvisning till 34 § KKrL, redan uppfyller de krav som anges i artikel 8.¹⁴³

Utredningen har dock funnit att denna reglering inte är tillräcklig och har därför författat 3 § så att innehållet i nyssnämnda artikel direkt kommer till uttryck i lag. Paragrafen tar exempelvis sikte på e-handeln där en regelmässig avläsning av kontokortet inte sker, utan bygger på att kontohavaren lämnar kontouppgifter.¹⁴⁴

7.5 Krav på information

Genom författningsförslagets 8 § ska kontohavaren få tydlig och begriplig information om vad som åligger kontohavaren när det gäller hantering av kontokort, kod eller annat identifieringsmedel och betalningsansvar vid obehöriga transaktioner. Utredningen har i samband med denna paragraf framhållit, att konsumenten särskilt ska ges information om sin skyldighet att spärranmäla ett förlorat kort eller kod, liksom om möjligheterna till spärrning. Utredningen poängterar att det i detta sammanhang i synnerhet är viktigt, att konsumenten informeras att spärrning kan ske dygnet runt. Vidare ska konsumenten upplysas om vilka förutsättningarna för betalningsansvar är, och hur omfattande betalningsansvaret kan bli. Informationen ska lämnas i en handling eller annan varaktigt läsbar form i rimlig tid innan avtal ingås. Det ska därför enligt denna paragraf inte vara tillräckligt att avtalsvillkoren översänds efter avtalets ingående.

Enligt utredningen är författningsförslaget avseende en uttrycklig informationsplikt nödvändig, bland annat därför att det inte är ovanligt att konsumenter saknar kännedom om risken för ett omfattande betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort. Särskilt synes enligt utredningen så vara fallet beträffande vissa betalkort, som innefattar en obegränsad rätt till kredit, med därpå följande betalningsansvar.¹⁴⁵

Sådan information som avses enligt utredningens föreslagna bestämmelse, ska vidare anses vara av särskild betydelse från konsumentsynpunkt. Detta innebär att marknadsföringslagens¹⁴⁶ sanktionssystem blir tillämpligt.¹⁴⁷

¹⁴³ Prop. 1999/2000:89, s. 65 ff.

¹⁴⁴ Se bilaga 2 för 3 § lydelse.

¹⁴⁵ SOU 2005:108, s. 280.

¹⁴⁶ SFS 1995:450, Marknadsföringslag.

¹⁴⁷ SOU 2005:108, s. 279-281.

8 Diskussion och slutsatser

8.1 Analys av gällande rätt

En grundläggande förutsättning för att kontohavaren ska kunna drabbas av betalningsansvar vid obehörigt användande enligt 34 § KKrL är att kontokortsavtalet innehåller en klausul som föreskriver ett sådant ansvar. Då denna klausul vanligtvis är utformad med 34 § KKrL som förebild är rekvisiten för kontohavarens betalningsansvar i regel exakt likalydande med denna paragraf.

Av kapitel 4 till 6 i uppsatsen framgår, mot bakgrund av 34 § KKrL, i vilka situationer en konsument kan drabbas av betalningsansvar när dennes kontokort obehörigen nyttjas. Nedan följer en analys av gällande rätt, det vill säga en diskussion och sammanfattning av vad som framkommit i ovan nämnda kapitel.

8.1.1 Frivilligt överlämnande till annan

34 § första stycket 1 p. KKrL tar sikte på ett frivilligt överlämnande som leder till att kontokortet används av någon som inte enligt kontokortsavtalet är behörig härtill. Bestämmelsen uppställer ett krav på att det ska vara fråga om ett frivilligt överlämnande, således bedöms kontohavarens betalningsansvar enligt paragrafens första stycke, 3 p. KKrL, om kontokortet överlämnats under tvång eller under liknande förhållanden.

Det framgår inte klart av lagmotiven vilka situationer som ska omfattas av bestämmelsen.

Bestämmelsen synes främst ta sikte på sådana situationer där kontohavaren ger någon en fullmakt, underförstått eller uttryckligt, att disponera ett konto med användning av kortet. Om fullmäktigen använder kontokortet i strid med de befogenheter fullmaktsgivaren givit, och således utför transaktioner i större omfattning än vad som överenskommits, blir kontohavaren betalningsskyldig för dessa.

Av den praxis, härrörande från allmän domstol samt ARN, som jag studerat i samband med denna bestämmelse, står det klart att den som lämnar över sitt kontokort till annan på sådant sätt att hon eller han förlorar rådigheten över kortets användning, blir betalningsskyldig för obehöriga uttag och kortköp som därefter görs. Betalningsansvar bör i regel inte uppstå om kortet utnyttjats obehörigt, när kortet tillfälligt på sedvanligt sätt överlämnas till t.ex. en servitör eller butiksanställd för betalning av en tjänst eller vara, trots att situationen faller in under bestämmelsen. Enligt praxis bör dock vid en tillämpning av bestämmelsen, en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet utföras.

ARN har funnit att det i vissa miljöer ställs särskilt stora krav på kontohavarens tillsyn av sitt kort, exempelvis i barer och restauranger. En kontohavare, som under en längre tid förlorar uppsikten över kortet och rådigheten över dess användning, har nämligen enligt ARN:s praxis ålagts betalningsansvar. Vanligtvis har nämnden fällt dessa avgöranden med stöd av 34 §, första stycket 2 p. KKrL och konstaterat att det med hänsyn till omständigheter i det enskilda fallet varit grovt oaktsamt att frivilligt överlämna sitt kontokort till annan. En kontohavare bör därför undvika att exempelvis lämna in sitt kontokort i baren under en hel kväll, eller att överlämna sitt kontokort till en servitör under en längre period.

8.1.2 Grov oaktsamhet

Med stöd av 34 § första stycket 2 p. KKrL kan en kontohavare bli betalningsansvarig för belopp som påförts kontot av någon obehörig när kontohavaren, eller annan behörig användare, förlorat kontokortet genom grov oaktsamhet.

I förarbetena föreskrivs vad som bör beaktas vid en aktsamhetsbedömning. Det framhålls att kontokort i regel är avsedda att lättillgängligt kunna medföras i olika sammanhang istället för betalning med kontanter och att det bör krävas mera försvårande omständigheter för att grov oaktsamhet ska anses föreligga. De exempel på grov oaktsamhet, som finns upptagna i förarbetena, är bland annat när kontokortet förlorats genom att ha lämnats kvar i ficka, väska, fordon eller liknande och som inte stått under uppsikt. Vidare föreskrivs att ett kontokort som förlorats när det förvarats i kontohavarens bostad, i regel inte bör bedömas som grovt oaktsamt.

Enligt den praxis som jag har studerat i anslutning till bestämmelsen, läggs med hänvisning till förarbetena, stor vikt vid huruvida konsumenten har haft kontokortet under uppsikt eller inte. I regel bedöms en konsuments kontokortförlust som grovt oaktsam då denne brustit i sin uppsikt över kontokortet. Det framgår vidare att det finns omständigheter kring kontohavarens kortförlust som typiskt sett ska ses som försvårande och leda till att förlusten bedöms som grovt oaktsam. Trots att försvårande omständigheter konstaterats, kan det dock föreligga omständigheter i det enskilda fallet som motiverar ett avsteg från normalbedömningen.

Med utgångspunkt i den praxis som redovisas i min studie, har jag konstaterat att det finns ett visst mönster kring vilka omständigheter som typiskt sett ses som försvårande. I vissa miljöer ställs högre krav på kontohavarens aktsamhet i hantering och uppsikt av sitt kontokort, exempelvis i barer, restauranger, hotell m.m. Det som karakteriserar dessa miljöer är att det föreligger en förhöjd stöldrisk, då många människor är i rörelse. En kontohavare bör därför vara extra vaksam med sitt kontokort i dessa miljöer, och försäkra sig om att kontokortet förvaras på en säker plats.

I barer och restauranger bör kontohavaren se till att inom kort, efter överlämnande av sitt kontokort för betalning, återfå kortet.

I hotell eller liknande bör kontohavaren varken förvara sitt kontokort i olåst eller låst resväska i sitt rum, utan istället följa hotellets råd om förvaring av värdehandlingar.

I miljöer som för kontohavaren är främmande, exempelvis utomlands, bör kontohavaren iaktta extra försiktighet och vara vaksam vid umgänge med främmande personer, med hänsyn till risken för stöld.

På platser där det kan förekomma ficktjuvar bör kontohavaren förvara sitt kontokort på sig eller intill kroppen. ARN har i olika pleniavgöranden funnit att oavsett om kortet burits i en bakficka, handväska eller ryggsäck, så kan kontohavaren inte sägas ha lämnat kortet utan uppsikt och att en utgångspunkt i dessa fall därför är, att förlusten normalt inte kan anses ha skett genom grov oaktsamhet.

En kontohavare bör vidare aldrig lämna sitt kontokort kvar i sin bil, såvida bilen inte står under direkt uppsikt. Det synes enligt praxis vid en oaktsamhetsbedömning inte ha någon betydelse, hur länge bilen stått utan uppsikt, om bilen låsts eller inte eller huruvida kontokortet, väskan eller plånboken vilken det förvarats i, legat synlig i bilen eller inte.

Enligt vad som framhållits ovan kan det dock föreligga omständigheter i det enskilda fallet som motiverar avsteg från normalbedömningen, vilket får till följd att ansvar på grund av grov oaktsamhet kan undgås. Jag har därvid funnit, att det beaktas huruvida det för kontohavaren funnits någon möjlighet till ett alternativt handlande i den aktuella situationen. Det kan då få betydelse om kontohavaren på ett enkelt sätt kunnat förhindra kontokortsförlusten, genom att exempelvis medföra kortet eller förvara det på ett annat sätt etc. Ett i uppsatsen tidigare behandlat avgörande kan utgöra exempel. En kontohavare som befann sig på en krog, en miljö som enligt praxis ställer högre krav på kontohavarens handlande, hade förvarat sitt kontokort i en väska, dels hängande på axeln och dels placerad framför sig mellan fötterna. Mot bakgrund av att kontohavaren i den aktuella situationen inte hade något egentligt alternativ till att handha väskan, samt då kontohavaren ansågs ha hållit den under viss uppsikt med tanke på väskans placering, ansåg ARN att det inte visats att kontohavaren förlorat kortet genom grov oaktsamhet. I detta avgörande synes både kontohavarens brist på alternativa handlanden och omständigheten att väskan med kontokortet i hållits under viss uppsikt ha beaktats. Huruvida någon av dessa omständigheter självständigt skulle kunna motivera avsteg från normalbedömningen kan jag dock inte avgöra.

Vidare har jag mot bakgrund av praxis funnit att aktsamhetsbedömningen inte omfattar en bedömning av hur kontohavaren hanterat koden till sitt kontokort.

8.1.3 Sen spärranmälan

I 34 § första stycket 3 p. KKrL anges det fall, att kontohavaren eller annan behörig användare har förlorat besittningen av kortet på något annat sätt än genom frivilligt överlämnande till annan eller grov oaktsamhet.

Den tredje punkten tar sikte på situationer där den behöriga användaren av kontokortet inte alls eller endast i mindre mån kan lastas för att kortet har förlorats, exempelvis om kontohavaren har blivit tvingad att lämna ifrån sig kontokortet. I en sådan situation kan kontohavaren gå helt fri från betalningsansvar för belopp som har påförts kontot genom att kontokortet har använts av någon obehörig person, om kontohavaren eller den som annars var behörig att använda kortet, snarast efter det att förlusten har upptäckts anmäler förlusten till kreditgivaren. Om kontohavaren gjort en förlustanmälan, blir inte kontohavaren ens betalningsskyldig för sådana uttag som gjorts före förlustanmälan. Det åligger kontohavaren att visa när anmälan har gjorts och kravet på styrkan i bevisningen får hållas på måttlig nivå. Kontohavaren kan dock alltid bli betalningsskyldig enligt 34 § andra stycket KKrL om han har förfarit svikligt.

I förarbetena berörs inte vidare vad som ska betraktas som snarast efter det att förlusten har upptäckts. Enligt den praxis som jag har studerat, beaktas den tid som gått mellan upptäckten av förlusten och anmälan av densamma. Vidare får det betydelse i sistnämnd bedömning vad kontohavaren kunnat göra i den aktuella situationen och vad denne faktiskt gjort, vilket får ställas i relation till vad som hade kunnat krävas av kontohavaren. I varje enskilt fall måste därför en helhetsbedömning av samtliga omständigheter ske. Bestämmelsen ska vidare enligt praxis tolkas så att kontohavaren endast ansvarar för sådana obehöriga transaktioner som hade kunnat förhindras om förlustanmälan hade skett i rätt tid.

Jag anser att den praxis som behandlar bestämmelsen ålägger kontohavaren en relativt långtgående spärranmälningskyldighet. Kontohavaren bör för att undgå betalningsansvar, omedelbart efter upptäckten av kontokortsförlusten anmäla densamma. I den situationen att kontohavaren inte har direkt tillgång till en telefon, bör denne försöka låna en telefon eller omedelbart söka en. Kontohavaren synes inte kunna undgå ansvar genom att åberopa att förlusten inte anmälts omedelbart efter upptäckten på grund av att denne vid tillfället inte kunde minnas eller i annat fall inte kunde uppge kontokortsnumret.

Det har dock enligt praxis ansetts acceptabelt att en anmälan har skett först nästa morgon när en kontohavare insett att denne måste ha förlorat sin plånbok med det aktuella kortet genom en stöld i sitt hem. Den som har förlorat ett kontokort medges enligt praxis därmed viss tid för att leta efter det förlorade kortet, men hur lång tid som medges får avgöras efter en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet.

8.2 Analys av utredningens författningsförslag

I detta avsnitt ska jag analysera om utredningens författningsförslag¹⁴⁸, i jämförelse med gällande rätt, ger ett mer förmånligt skydd för konsumenten som kontohavare och om 34 § KKrL således bör upphävas och ersättas av innehållet i författningsförslaget.

Jag anser att det allmänt sett är tillfredställande att det föreslås en ny lag för obehörig användning av kontokort, då en konsument enligt nuvarande lagstiftning, riskerar att bli obegränsat betalningsansvarig för obehöriga transaktioner.

Användningen av kontokort som betalningsmedel har kraftigt ökat sedan bestämmelsen i nuvarande 34 § KKrL infördes år 1977. Marknaden ger tydliga indikationer på att kontokortsanvändningen kommer att öka ytterligare med tiden, och det finns idag fler möjligheter än tidigare att använda kontokortet som betalningsmedel i situationer där säljare och köpare inte fysiskt sammanträffar, exempelvis vid e-handel, postorder, telefonbeställning etc. Jag anser, mot bakgrund av detta, att nuvarande lagstiftning måste anpassas till den marknads- och teknikutveckling som råder inom kontokortsindustrin. Nedan följer en diskussion kring delar av det författningsförslag utredningen om obehörig användning av kontokort samt konsumentskydd vid s.k. modemkapning lagt fram.

8.2.1 Grov oaktsamhet, begränsning av betalningsansvaret och självrisk

Utredningen föreslår att utfärdaren av ett kontokort ska kunna hålla kontohavaren betalningsansvarig för obehöriga transaktioner, om dessa har kunnat genomföras på grund av att kontohavaren handlat grovt oaktsamt. Begreppet grov oaktsamhet ska enligt betänkandet tillämpas såsom det i allmänhet tillämpas inom svensk civilrätt. Detta innebär att ansvar på grund av grov oaktsamhet ska komma i fråga endast i särskilda undantagsfall.

Enligt betänkandet ska aktsamhetsbedömningen enligt den föreslagna bestämmelsen ta sikte på andra förhållanden än de som beaktas för närvarande och ge ett bredare underlag för bedömningen. Bland annat ska en helhetsbedömning av hanteringen av kortet och den personliga koden göras.

Enligt min mening borde en sådan reglering ge kontohavaren större incitament att förvara koden åtskild från kortet och således minska antalet obehöriga uttag. Av den praxis som ingår i min studie kan jag konstatera att

¹⁴⁸ Se bilaga 2 för författningsförslagets lydelse.

det idag är vanligt förekommande att obehöriga uttag och betalningar sker genom inknappning av kod. Den obehöriga kontokortsanvändaren måste således i dessa fall ha haft tillgång till kontohavarens kod, då nyttjandet annars inte skulle kunna ha möjliggjorts.

Utredningen föreslår att betalningsansvaret vid grov oaktsamhet och underlåtenhet att snarast spärranmäla kort eller kod ska vara begränsat till 12 000 kronor eller det lägre belopp som transaktionerna avser.

Då kontohavaren enligt gällande rätt kan bli obegränsat betalningsansvarig, är förslaget en betydande förbättring för konsumenten i detta avseende. Många konsumenter använder sig idag av kontokort som betalningsmedel och kontokortsanvändandet ska inte, enligt min mening, vara förknippat med en risk att drabbas av avsevärda ekonomiska förluster. Att införa ett takbelopp om ca 12 000 kr anser jag därför vara en lämplig reglering.

Nyssnämnd reglering måste naturligtvis medföra konsekvenser på andra områden, då någon måste stå för de transaktioner som överstiger 12 000 kr. Kortutgivarens ansvar för obehörig kontokortsanvändning skulle eventuellt öka, vilket skulle kunna medföra högre kortavgifter för konsumenten och i sin tur eventuellt minskad kortanvändning i samhället. Utredningen har dock i betänkandet infört en självriskregel, vilken innebär att utfärdaren av ett kontokort ska kunna hålla kontohavaren betalningsansvarig för obehöriga transaktioner med en självrisk, om 1 000 kr eller det lägre belopp som transaktionerna avser, om transaktionerna genomförts med kod. Kontohavaren får dock inte åläggas självrisk, om det med hänsyn till kontohavarens handlande och övriga omständigheter framstår som uppenbart oskäligt att ålägga denne ett betalningsansvar.

Införandet av en självrisk skulle kanske kompensera för en del av de kostnader som den ovan nämnda takregeln skulle medföra. Självriskregeln innebär dock en försämring för kontohavaren i förhållande till dagens skydd. I praktiken innebär bestämmelsen att även den kontohavare som handlat aktsamt kan drabbas av en självrisk. Denna försämring får dock vägas mot att kontohavaren enligt författningsförslaget endast löper en risk att drabbas av en ekonomisk förlust om 12 000 kr vid ett obehörigt användande. I situationer där det ter sig uppenbart oskäligt, att med hänsyn till kontohavarens handlande ålägga kontohavaren att betala självrisk, kan dock betalningsansvar undgås. Jag anser dock att utredningens förslag på situationer som aktualiserar denna bestämmelse inte är tillräckligt uttömmande. Utredningen har i betänkandet påpekat att självriskan som utgångspunkt ska kunna utgå även om kontohavaren sannolikt inte har handlat oaktsamt. Bestämmelsen ska enligt utredningen främst syfta till att ge utfärdaren möjlighet att i sina avtalsvillkor föreskriva ett tydligt incitament för kontohavaren att hantera kort, kod och andra identifieringsmedel omsorgsfullt. Enligt min åsikt måste det dock stå helt klart för en konsument hur denne ska agera i sitt handhavande av kort och kod, för att garanterat undgå betalningsansvar. Jag anser inte att

utredningsförslaget i sin nuvarande lydelse uppfyller det krav på tydlighet som ska ge konsumenten möjlighet att rätta sig efter lagen.

Mot bakgrund av det ovan anförda anser jag i övrigt att utredningens förslag i allt väsentligt innebär en förstärkning av konsumentskyddet och kan antas bidra till att förtroendet för användningen av kontokort stärks.

8.2.2 Distansavtal, Internetbank och liknande självbetjäningstjänster

I betänkandet föreslås att bestämmelserna om en kontohavares betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort ska tillämpas även vid obehörig användning av koder eller andra identifieringsmedel, som utfärdats för att kontohavaren elektroniskt ska kunna styrka sin behörighet att genomföra kontantuttag, betalningar eller andra överföringar av pengar.

Många konsumenter upplever det som osäkert att vid distanshandel, exempelvis över Internet, telefon etc., uppge sitt kontokortnummer vid betalning. En reglering på detta område skulle förmodligen därför bidra till att öka konsumenternas förtroende för användning av kontokort som betalningsmedel vid distansförsäljning. Innehållet i författningsförslaget beträffande denna typ av handel tillämpas i allt väsentligt redan enligt praxis. En lagreglering utformad på detta sätt skulle dock ge ett starkare konsumentskydd. Bestämmelsen skulle innebära att kontohavarens betalningsansvar endast skulle aktualiseras vid svek, inte vid grov oaktsamhet. En sådan reglering är klart fördelaktig för konsumenten, men till nackdel för näringsidkaren, då all risk i praktiken läggs på denne, exempelvis vid försäljning över Internet, oberoende av hur konsumenten uppträtt.

Enligt betänkandet ska även den nya lagstiftningen gälla Internetbanker och liknande självbetjäningstjänster. Idag saknas en reglering på området och avtalsvillkoren anger ofta att det är kontohavaren som är ansvarig för obehöriga transaktioner. Om den nya lagen inte skulle gälla Internetbanker skulle, som utredningen konstaterat, kontohavaren drabbas av ett mer långtgående betalningsansvar vid obehörig användning av Internetbank än vid användning av kontokort. Visserligen tillhandahåller Internetbanker och liknande självbetjäningstjänster en annan typ av tjänst än de som innefattas i tillhandhållandet av kontokort. Förstnämnda tjänst kan dessutom få betydligt större ekonomiska följder vid obehöriga transaktioner än vid obehörigt nyttjande av kontokort. Jag anser därför att en lagreglering, i enlighet med utredningens författningsförslag, ur konsumentens synpunkt skulle vara den mest rimliga lösningen. Konsumenten är den svagare parten i detta avtalsförhållande och kan inte påverka tjänstens utformning avseende säkerheten. Den som tillhandhåller tjänsten bör därför, enligt min mening, ges incitament att vidta åtgärder för att utforma tjänsten så säker som möjligt.

Jag delar utredningens uppfattning om att en ny lag på detta område måste utformas teknikneutral och att det ur konsumentskyddssynpunkt är angeläget att det finns regler om till exempel obehörig användning av Internetbank. Jag anser därför att utredningens författningsförslag i denna fråga till sitt innehåll bör lagstadgas.

8.2.3 Information

I betänkandet föreslås att kontohavaren i rimlig tid innan ett avtal om kontokort, Internetbank eller liknande tjänst ingås, ska ges tydlig och begriplig information om vad som åligger denne när det gäller hantering av kontokort, kod eller andra identifieringsmedel, liksom vad som gäller om kontohavarens betalningsansvar vid obehöriga transaktioner. Informationen ska ges i en handling eller i någon annan läsbar och varaktig form som är tillgänglig för kontohavaren. Om näringsidkaren inte lämnar sådan information ska marknadsföringslagen tillämpas.

Jag anser att det finns ett stort behov för kontohavare att delges information om bland annat hantering av kontokort och riskerna med kortanvändning. Jag har uppfattat att många kontohavare inte är medvetna om risken för ett omfattande betalningsansvar vid obehöriga transaktioner. Samtidigt har jag funnit, att många kontohavare undviker att lämna ut kontokortsinformation i samband med bland annat distansförsäljning och Internetköp, i tron att detta föranleder större ansvar och risk för betalningsansvar än vid obehöriga transaktioner i förstnämnd situation.

Jag delar därför utredningens uppfattning i denna fråga och stöder det författningsförslag, vilket innebär att konsumenten som utgångspunkt ska kunna få information som gör att han förstår de grundläggande villkoren för t.ex. kortinnehavet eller Internetbankstjänsten, innan avtal ingås. Konsumenten bör, enligt min mening, dessutom informeras om hur kort och kod bör hanteras och om skyldigheten att snarast spärranmäla om kortet eller koden förloras. Jag anser även att det är viktigt att konsumenten informeras om i vilka situationer han kan bli betalningsansvarig och hur omfattande betalningsansvaret kan bli. Jag ifrågasätter dock huruvida konsumenten verkligen kommer att tillgodogöra sig den information som denne enligt författningsförslaget ska delges innan avtal ingås.

8.3 Framtiden

Jag tror att vi inom en snar framtid kommer att få se en förändring kring lagregleringen av kontohavares betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort beträffande konsumenter. Nästintill alla remissinstanser som yttrat sig över betänkandet har delat utredningens uppfattning om att det behövs en ny reglering på området som förbättrar konsumentens ställning vid kontokortsanvändning.

Det framgår av denna uppsats att en konsument som förlorar sitt kontokort enligt nuvarande lagstiftning löper en risk att drabbas av en avsevärd ekonomisk förlust. Jag anser att det enligt gällande rätt inte står helt klart i vilka situationer en konsument kan drabbas av betalningsansvar. I praxis har exempelvis begreppet grov oaktsamhet i 34 § KKrL kommit att innefatta situationer som i andra delar av civilrätten närmast skulle betraktas som enkel oaktsamhet. I och med att kontokortsanvändning kommit att öka i samhället och att det idag är möjligt att betala med kort på andra sätt än tidigare, anser jag att det finns ett stort behov av att för konsumenten anpassa lagstiftningen till marknads- och teknikutvecklingen och stärka konsumentskyddet, genom att begränsa de risker som en konsument löper vid användning av kontokort.

Som tidigare nämnts pågår för närvarande inom EU ett arbete med ett nytt betaltjänstdirektiv som kommer att få direkt betydelse för utredningens lagförslag. Vad detta direktiv slutligen kommer att föreskriva är ännu oklart, men i kommissionens direktivförslag återfinns det bestämmelser som reglerar ansvarsfördelning vid obehöriga betalningstransaktioner. Dessa bestämmelser skulle, om de blir del av direktivet, innebära ett för konsumenten mer förmånligt skydd än gällande svensk rätt. En ny svensk reglering på området, bör därför ligga i linje med vad det ännu inte färdigställda direktivet kommer att ange.

Mot bakgrund av vad som ovan framhållits tror jag inte att utredningens lagförslag till sin exakta lydelse kommer att innebära att 34 § KKrL upphävs och ersätts av nyssnämnt lagförslag. Min förhoppning är dock att det direktiv som för närvarande arbetas fram inom EU innehållsmässigt kommer att överensstämma med utredningens lagförslag. Detta skulle i sådana fall innebära att Sverige, för att implementera direktivet, måste upphäva 34 § KKrL och ersätta paragrafen med en ny reglering, en reglering som enligt min mening skulle ge konsumenten ett avsevärt mycket mer förmånligt skydd vid kontokortsanvändning än det som idag existerar.

Bilaga 1, 34 § KKrL

Betalningsansvar vid förlust av kontokort, m.m.

34 § Ett avtalsvillkor som innebär att en kontohavare skall vara betalningsskyldig för ett belopp som har påförts kontot genom att ett kontokort har använts av någon obehörig person får göras gällande endast om kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet har

1. lämnat ifrån sig kortet till någon annan,
2. genom grov oaktsamhet förlorat kortet, eller
3. på något annat sätt förlorat besittningen av kortet och inte snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren.

Om ett belopp har påförts kontot på det sätt som sägs i första stycket efter det att kreditgivaren har mottagit en anmälan om att kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet inte längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig för beloppet endast om han har förfarit svikligt.

Bilaga 2, Författningsförslag

1. Förslag till lag om betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller avtalsvillkor som föreskriver betalningsansvar för en konsument vid obehöriga transaktioner med kontokort och andra identifieringsmedel.

Lagen är tillämplig på kontantuttag, betalningar och andra överföringar av pengar som utförs genom

1. avläsning av ett kontokort,
2. angivande av ett nummer eller någon annan uppgift som hör till ett kontokort, och
3. användning av ett annat identifieringsmedel.

Avtalsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i denna lag är till nackdel för konsumenten är utan verkan mot honom eller henne.

2 § I lagen avses med

1. kontohavare: den som innehar ett tillgodohavande eller ett kreditutrymme hos en näringsidkare,
2. kontokort: kort som har utfärdats åt en kontohavare för att han eller hon skall kunna genomföra kontantuttag, betalningar eller andra överföringar av pengar,
3. annat identifieringsmedel: kod eller annat hjälpmedel som har tilldelats en kontohavare för att han eller hon elektroniskt skall kunna styrka sin behörighet att genomföra kontantuttag, betalningar eller andra överföringar av pengar,
4. utfärdare: en näringsidkare som har tilldelat någon ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel,
5. obehöriga transaktioner: kontantuttag, betalningar eller andra överföringar av pengar som genomförs utan samtycke av någon som enligt avtal med utfärdaren äger rätt att genomföra sådana transaktioner.

Vid bedömningen av om en kontohavare får åläggas betalningsansvar skall vad som sägs om kontohavare i 3–7 §§ även tillämpas när ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel disponeras av annan som enligt avtal med utfärdaren är behörig till detta.

Distansavtal

3 § En kontohavare får inte åläggas betalningsansvar för obehöriga

transaktioner som kunnat utföras på grund av att ett nummer eller någon annan uppgift som hör till ett kontokort angetts vid ett distansavtal eller på något annat sätt kommit till annans kännedom, om inte betalningsansvar kan göras gällande enligt 6 § andra stycket.

Självrisk

4 § En kontohavare får åläggas betalningsansvar för obehöriga transaktioner som genomförts med ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel med 1 000 kronor eller det lägre belopp som transaktionerna avser, om kod har använts och ett mer omfattande ansvar inte följer av 5 eller 6 §.

Kontohavaren får inte åläggas betalningsansvar enligt första stycket, om det med hänsyn till kontohavarens handlande och övriga omständigheter framstår som uppenbart oskäligt att ålägga betalningsansvar.

Begränsat betalningsansvar

5 § En kontohavare får åläggas betalningsansvar för obehöriga transaktioner som genomförts med ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel med 12 000 kronor eller det lägre belopp som transaktionerna avser, om ett mer omfattande ansvar inte följer av 6 § och transaktionerna har kunnat genomföras på grund av att kontohavaren

1. handlat grovt oaktsamt, eller
2. underlåtit att underrätta utfärdaren snarast efter att ha insett eller haft skälig anledning att anta att ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel har förlorats, eller annan har fått kännedom om en kod.

Fullt betalningsansvar

6 § En kontohavare får åläggas fullt betalningsansvar för obehöriga transaktioner som genomförts med ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel, om transaktionerna har kunnat genomföras på grund av att kontohavaren frivilligt har överlämnat kontokortet eller identifieringsmedlet till annan, eller frivilligt har uppgett en kod för annan.

Har kontohavaren genom svek bidragit till att obehöriga transaktioner har kunnat genomföras får han eller hon åläggas fullt betalningsansvar för dessa transaktioner.

Kontohavarens ansvar enligt första stycket får jämkas, om det med hänsyn till kontohavarens handlande och övriga omständigheter framstår som uppenbart oskäligt att ålägga fullt betalningsansvar.

Undantag från betalningsansvar

7 § Oavsett vad som anges i 4 och 5 §§ samt 6 § första stycket får kontohavaren inte åläggas betalningsansvar för obehöriga transaktioner, om

1. transaktionerna har genomförts efter att utfärdaren underrättats om någon sådan omständighet som avses i 5 § 2 eller kontohavaren av annan anledning begärt att åtkomsten till kontot skall spärras,

2. transaktionerna har kunnat genomföras på grund av säkerhetsmässiga brister eller något annat fel som utfärdaren ansvarar för,

3. en näringsidkare har godtagit ett kontokort eller ett annat identifieringsmedel trots att han eller hon insåg eller borde ha insett att kontokortet eller identifieringsmedlet användes utan kontohavarens samtycke,

4. transaktionerna har genomförts med användning av ett kontokort eller något annat identifieringsmedel som kontohavaren dessförinnan inte hade mottagit, eller

5. transaktionerna avser belopp som överstiger vad som enligt avtal skall vara disponibelt för kontohavaren.

Information

8 § I rimlig tid innan avtal om tjänst som omfattas av denna lag ingås skall kontohavaren ges tydlig och begriplig information om vad som åligger honom eller henne när det gäller hantering av kontokort, kod eller andra identifieringsmedel, liksom vad som gäller om kontohavarens betalningsansvar vid obehöriga transaktioner. Informationen skall ges i en handling eller i någon annan läsbar och varaktig form som är tillgänglig för kontohavaren.

Om näringsidkaren inte lämnar information enligt första stycket skall marknadsföringslagen (1995:450) tillämpas. Information enligt första stycket skall därvid anses vara sådan information av särskild betydelse från konsumentsynpunkt som avses i 4 § andra stycket marknadsföringslagen.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.
 2. Äldre föreskrifter gäller för transaktioner som har genomförts före ikraftträdandet.

2. Förslag till lag om ändring i konsumentkreditlagen (1992:830)

Härigenom föreskrivs i fråga om konsumentkreditlagen (1992:830) att 34 § skall upphöra att gälla och att rubriken närmast före 34 § skall utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck m.m.

Propositioner

Proposition 1999/2000:89, Lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal.

Proposition 1991/92:83, Ny Konsumentkreditlag.

Proposition 1976/77:123, Konsumentkreditlag.

Statens offentliga utredningar

SOU 2005:108 Betalningsansvar vid obehörig användning av kontokort m.m.

EG-direktiv och förslag till EG-direktiv

Rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmningen av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter.

Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal.

Kommissionens förslag till direktiv om betaltjänster på den inre marknaden KOM (2005) 603 slutlig.

Övrig litteratur

Citering görs med användning av författarens för- och efternamn. Vid fler än två författare anges dock endast en författare följt av m.fl. Dessutom anges ett verks titel och vid förkortning av titel anges detta nedan.

Bengtsson, Bertil och Strömbeck Erland, Skadeståndslagen: en kommentar, 1 uppl. Norstedts juridik, Stockholm 2002.

Björkholm, Bengt och Johnsson Peter, Betalning med kontokort, Wahlström och Widstrand, Stockholm 1994.

Dahlman, Christian, Konkurrerande culpakriterier, Studentlitteratur, Lund 2005.

Eriksson, Anders och Lambertz Göran, Konsumentkrediter, kommentar till 1992 års konsumentkreditlag, 1:1 uppl. Publica, Stockholm 1993.

Hellner, Jan och Johansson Svante, Skadeståndsrätt, 6:1 uppl. Norstedts juridik, Stockholm 2002.

Johnsson, Peter, Bankkort och andra kort för gränslösa betalningar, Industrilitteratur AB i samarbete med Alliansor Partner AB, Malmö 2004.

Kellagher, Thomas och Ljungberg Rickard och Stensson Stina, Kontokort och elektroniska banktjänster, 1:1 uppl. Liber Ekonomi AB, Lund 2002.

Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 3:1 uppl. I.B.A. Institutet för Bank- och Affärsjuridik AB, Uppsala 2005.

Mellquist, Mikael och Persson Ingemar, Fordran och skuld, 8 uppl. Iustus Förlag AB, Uppsala 2007.

Peczenik, Alexander, Juridikens metodproblem, Almqvist & Wiksell Förlag AB, Stockholm 1974.

Övriga publikationer m.m.

Ericsson, Anders, SvJT 1992 s. 722, Fråga rörande betalningsansvar vid kontokort.

Internet

www.arn.se

Rättsfallsförteckning

Nytt juridiskt arkiv

NJA 1992 s. 263

NJA 1992 s. 130

Hovrätterna

Hovrätten för Västra Sverige, dom den 3 juli 2003, mål nr T 2601-02

Svea hovrätt, dom den 28 januari 2003, mål nr FT 9501/02, RH 2003:1

Svea hovrätt dom den 8 januari 1997, mål nr T 25/96

Svea hovrätt, dom den 30 september 1996, mål nr T 669/96

Allmänna reklamationsnämnden

Ärende nr:

2005-0247

2004-2451

2003-8628

2002-8212

2002-4742

2002-3864

2002-1122

2001-7171

2001-5689

2001-4153

2001-3538

2000-8208

2000-8049

2000-6972

2000-4837

1999-2533

1999-2023

1999-1705

1999-1675

1999-0677

1999-0533

1997-5011

1997-2728

1995-5354

1993-2973

1992-4270